

Sociaaleconomische monitoring

‘De kievit als boegbeeld voor vergroening van de melkveehouderij’

W. van de Geest
R. Methorst
A. van den Pol – van Dasselaar

19 januari 2021



Disclaimer

Aeres Hogeschool Dronten aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen.

Voorwoord

De kievit is een van de meest kenmerkende weidevogels van Nederland. Het aantal broedparen neemt de afgelopen jaren af. Vanuit de Europese gemeenschap wordt gepoogd vergroening in Nederland te stimuleren. Collectief Noordwest Overijssel heeft door middel van de pilot 'De kievit als boegbeeld voor vergroening van de melkveehouderij' gewerkt aan de mogelijkheden om de aanwezigheid van de kievit te stimuleren, en daarmee de vergroening van Nederland te verbeteren.

De pilot bestond uit ecologische- en sociaaleconomische monitoring. In dit rapport leest u de resultaten van het sociaaleconomische deel van het pilotproject. Tijdens het project is samengewerkt met de (melk)veehouders in het gebied Noordwest Overijssel. Zonder hun waardevolle inbreng had dit project niet tot stand kunnen komen, daarvoor willen wij hen bedanken.

Samenvatting

In 2020 is de pilot 'De kievit als boegbeeld van de melkveehouderij' in Noordwest Overijssel uitgevoerd. De pilot bestond uit een ecologische en sociaaleconomische monitoring, deze rapportage gaat in op de sociaaleconomische monitoring. Door middel van twee enquêtes (vooraf en achteraf) is in beeld gebracht hoe de deelnemers zich verhouden ten opzichte van sociaalmaatschappelijke en bedrijfstechnische vraagstukken. Respondenten ervaren voordeel door het brengen van een maatschappelijke bijdrage en waardering uit de omgeving. De enquêtes tonen dat bij bijna een derde van de deelnemers de motivatie is toegenomen om de kievit te beschermen. Predatie heeft volgens de respondenten een grote negatieve invloed op de effectiviteit van de maatregelen en verlaagt daarnaast de motivatie van deelnemers. De deelnemers gaven achteraf aan het grootste positieve effect te zien bij respectievelijk het pakket Water, Combinatie, Stalmest, Rand en Basis. Iets minder dan de helft van de deelnemers vindt de financiële vergoeding voldoende. Voor een aantal pakketten is de wens dat de vergoeding hoger wordt, dit geldt hoofdzakelijk voor de pakketten Combinatie en Water. Kosten en opbrengstdervingen liggen respectievelijk in een lagere voerkwaliteit, meer arbeid en een verminderde grasopbrengst. Vrijwilligers leveren een belangrijke bijdrage door nesten te markeren en de werkdruk van pilotdeelnemers te verlichten.

Inhoud

Samenvatting	3
1 Inleiding	5
1.1. Aanleiding	5
1.2. Doelstelling en onderzoeksvraag	5
2 Materiaal en methode	6
2.1. Opzet	6
2.2. Materiaal en methode	6
3 Resultaten en discussie	8
3.1. Algemeen	8
3.2. Analyse sociale aspecten	9
3.2.1. Ondernemerskarakteristieken	9
3.2.2. Motivatie en ervaring	9
3.3. Analyse technische aspecten	11
3.3.1. Effectiviteit	11
3.3.2. Arbeid	13
3.3.3. Financieel	14
3.4. Samenwerking met het Collectief	15
4 Conclusies en aanbevelingen	16
4.1. Conclusies	16
4.2. Aanbevelingen	17
Bijlage 1 Kallenkote, technische aspecten	18
Bijlage 2 Kallenkote, sociale aspecten	19
Bijlage 3 Tolhuislanden, technische aspecten	20
Bijlage 4 Tolhuislanden, sociale aspecten	21
Bijlage 5 Wijthmen, technische aspecten	22
Bijlage 6 Wijthmen, sociale aspecten	23
Bijlage 7 Mastenbroek, technische aspecten	24
Bijlage 8 Mastenbroek, sociale aspecten	25
Bijlage 9 Focusgroepbijeenkomst 3 juni 2020	26
Bijlage 10 Focusgroepbijeenkomst 14 december 2020	31
Bijlage 11 Voorjaarsenquête	34
Bijlage 12 Najaarsenquête	47

1 Inleiding

1.1. Aanleiding

Het Collectief Noordwest Overijssel beoogt met een pilotproject een structuur te vinden voor een effectievere en efficiëntere vergroening van de sector. Dit project met als titel 'De kievit als boegbeeld voor vergroening van de melkveehouderij' wil daarmee bijdragen aan een verdergaande en grootschalige inbedding van ecologie en klimaatdoelen in de melkveehouderij. Binnen de pilot is een gebiedsproces opgezet om het sturingsmodel voor een integrale aanpak (pijler 1 + 2) te ontwikkelen. Daarvoor is een projectgroep in het leven geroepen die de resultaten van zijn denkwerk voorlegt aan het gebied in een interactief ontwerpproces met de grondgebruikers. Vervolgens vertaalt het collectief het model in bouwstenen voor het nieuwe GLB en in aanbevelingen voor de eigen organisatiestructuur: wat hebben collectieven nodig om deze rol professioneel te kunnen vervullen? In het pilotproject wordt het onderzoek naar sturingsmechanismen en organisatievorm opgezet en uitgevoerd vanuit het perspectief van de kievit en het leefgebied dat de kievit nodig heeft. Door de kievit (waarvan de bescherming aandacht vereist) als boegbeeld te nemen, wordt de pilot niet alleen concreet en uitvoeringsgericht, maar heeft hij ook een wervende uitstraling naar alle potentieel betrokkenen (deelnemers en gebiedspartijen). Onderdeel van het pilotproject is het monitoren van het effect van de pilot. Naast monitoring van ecologische aspecten (vóórkomen van kieviten), is het belangrijk ook de sociaaleconomische aspecten te monitoren, zoals economie, draagvlak, bereidheid tot deelname. De ondernemer bepaalt voor het eigen bedrijf welke maatregelen wel of niet worden toegepast. Inzicht in de motieven van de ondernemer is daarom relevant.

1.2. Doelstelling en onderzoeksvraag

Het doel is om een beeld te vormen van de sociaaleconomische aspecten die relevant zijn vanuit het perspectief van de veehouder bij het bepalen of het bedrijf maatregelen zal nemen die ten gunste komen van de kievit. Deze sociaaleconomische aspecten omvatten de volgende onderzoeksvragen:

Hoe evalueert de ondernemer de financiële aspecten op basis van de pilot?

Hoe evalueert de ondernemer de inpasbaarheid van de maatregelen in de bedrijfsvoering?

Hoe evalueert de ondernemer de effectiviteit vanuit het perspectief van de agrariërs?

Wat zijn de motieven van de ondernemer om maatregelen in te passen in de bedrijfsvoering?

Dit biedt als geheel de informatie die relevant is voor het in beeld brengen van de sociaaleconomische effecten van de pilot.

2 Materiaal en methode

2.1. Opzet

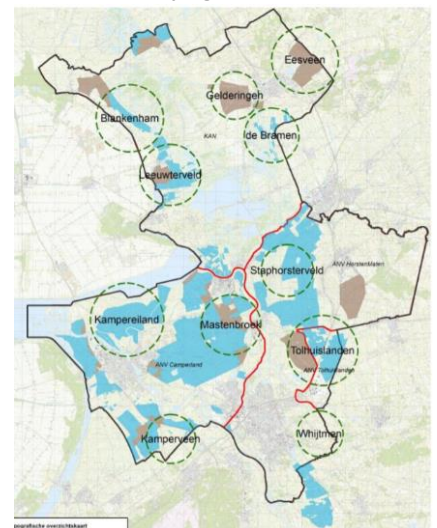
Door middel van twee enquêtes is de mening gevraagd van de deelnemers van de pilot. Na elke enquête is een focusgroep bijeenkomst gehouden waarbij de resultaten en interpretatie van de getallen zijn besproken.

2.2. Materiaal en methode

Voor de uitvoering werden door het Collectief vier pilotgebieden geselecteerd waar op vijf à tien procent van de oppervlakte specifieke inrichtings- en beheermaatregelen voor de kievit zijn getroffen. Het Collectief heeft via gerichte werving uit ieder gebied (melk)veehouders geworven, in totaal 51 deelnemers. De deelnemers per gebied zijn zichtbaar in tabel 1.

Tabel 1 Deelnemende (melk)veehouders per gebied.

Pilotgebied	Aantal deelnemers
Eesveen – Kallenkote	7
Tolhuislanden	12
Wijthmen	15
Mastenbroek	<u>17</u>
Totaal	51



Uit de (melk)veehouders per gebied is een centrale groep gevormd die als klankbord voor het onderzoek diende, deze groep bestaat uit twaalf ondernemers, drie per deelgebied. Deze deelnemers namen deel aan de focusgroepbijeenkomsten.

Voorafgaand aan de pilot is aan de deelnemers een workshop gegeven. Deelnemers gaven aan dat het werken met anderen gezellig was en dat er tijdens de workshop kennisoverdracht plaatsvond.

Enquête pilotdeelnemers

De uitwerking van de monitoring is gebeurd door middel van twee enquêtes die zowel vooraf aan de pilot (maart/april) als achteraf aan de pilot (oktober/november) individueel onder de deelnemers zijn afgenomen. De enquêtes zijn opgesteld in SurveyMonkey (www.surveymonkey.com) en hoofdzakelijk digitaal verspreid, bij een enkeling is de enquête afgenomen op papier. De inhoud sluit aan bij het model van de drievoudige inbedding (Methorst, 2017¹). Dit model verbindt de strategische keuzes van het bedrijf met de door de ondernemer beleefde ontwikkelruimte voor het bedrijf en met de manier waarop het bedrijf is verbonden met de context van markt en maatschappij. Deze verbinding tussen de economische en de sociologische aspecten is belangrijk voor de daadwerkelijke implementatie van nieuwe aanpassingen in de bedrijfsvoering.

Bij het ontwikkelen van de enquête zijn de volgende punten doorlopen:

1. Bepalen welke informatie belangrijk is voor de evaluatie
2. Opstellen eerste enquête
3. Digitaal klaar maken van de enquête

¹ 1 Methorst, R., Roep, D., Verstegen, J., & Wiskerke, S. J. (2017). Three-Fold Embedding: Farm Development in Relation to Its Socio-Material Context. *Sustainability*, 9(10). doi:10.3390/su9101677

4. Focusgroepbijeenkomst
5. Opstellen tweede enquête
6. Digitaal klaarmaken van de tweede enquête
7. Focusgroepbijeenkomst
8. Verwerken en analyse

Tijdens het ontwikkelen van de enquêtes hebben meerdere pilotdeelnemers en een medewerker van het Collectief Noordwest Overijssel de opzet en inhoud van de vragen getoetst op begrijpelijkheid. Aeres heeft de feedback verwerkt. De eerste enquête bestond uit 30 vragen, verdeeld over de onderwerpen algemeen, bedrijfsvoering, persoonlijke motivatie, effectiviteit van de maatregelen en financieel (bijlage 11). De tweede enquête bestond uit 32 vragen verdeeld over de onderwerpen algemeen, bedrijfsvoering, persoonlijke motivatie, effectiviteit van de maatregelen, financieel, en 'uw bedrijf, natuur en het GLB' (bijlage 12). Het merendeel van de vragen is in beide enquêtes gelijk gebleven, zodat vergelijking tussen de mening vooraf en achteraf plaats kon vinden.

Iedere deelnemer heeft beide enquêtes ingevuld. Een enkel antwoord op de papieren versie is in geschrift toegelicht, maar hierbij was niet het antwoordvakje aangekruist. Indien dit antwoord duidelijk overeenkwam met een van de antwoordvakjes, is het antwoord meegenomen in de analyse. Indien deze keuze niet overtuigend gemaakt kon worden is het antwoord in de analyse weggelaten. In de enquête achteraf waren er twee vragen waarbij een deelnemer op papier onvolledig antwoord heeft gegeven, deze antwoorden zijn weggelaten in de analyse.

Gewogen gemiddeldes zijn berekend door aan ieder antwoord een gewicht (waarde) te hangen. Elke waarde heeft dezelfde wegingsfactor en is even belangrijk. Het gemiddelde van de waardes geeft het gewogen gemiddelde weer.

De enquête is opgedeeld in twee hoofdonderwerpen. Over beide onderwerpen, sociaal en technisch, is een analyse uitgevoerd.

Focusgroepbijeenkomst

Een focusgroep (ook wel focusgroep-interview genoemd) is een kwalitatieve onderzoeksmethode waarbij een groep mensen wordt samengebracht om te discussiëren over een vooraf bepaald onderwerp. Dit is een effectieve manier om informatie te verzamelen. Tijdens twee focusgroepbijeenkomsten (3 juni en 14 december 2020) werden de resultaten van respectievelijk de eerste enquête en de tweede enquête gepresenteerd. Doel van de bijeenkomsten was het delen van inzichten omtrent ervaringen, meningen en belangen van verschillende stakeholders. De extra informatie uit de eerste focusgroepbijeenkomst is gebruikt bij het opstellen van de tweede enquête.

Als voorbereiding op de focusgroepbijeenkomst van 3 juni 2020 is een velddag georganiseerd waarbij de ecologische en sociaaleconomische monitoring verbonden werden. De resultaten van de focusgroepbijeenkomsten zijn verwerkt in deze rapportage.

3 Resultaten en discussie

3.1. Algemeen

In totaal hebben er 51 deelnemers meegedaan aan de pilot, waarvan één deelnemer actief was in twee gebieden (deze deelnemer is één keer meegeteld in de analyse van dit hoofdstuk). Tabel 2 laat het aantal deelnemers en de hectares per type pakket zien. Het pakket Stalmest had het grootste areaal, gevolgd door Combinatie, Rand, Water en Basis.

Tabel 2 Beheerpakketten met het aantal deelnemers en hectares.

Beheerpakket	Gekozen door aantal deelnemers	Aantal hectare
Basis	4	104
Rand	11	229
Stalmest	20	664
Water	5	162
Combinatie	<u>11</u>	<u>302</u>
Totaal	51	1.461

De deelnemende bedrijven hebben gemiddeld 53 hectare grond (binnen en buiten het pilotgebied). Van de deelnemers is 78 procent melkveehouder. Zeventig procent van de deelnemers had voor de pilot ervaring met weidevogelbeheer. Voorafgaand aan de pilot is een workshop gegeven. Deelnemers gaven aan dat de informatie uit de workshop heeft geholpen bij het uitvoeren van het pakket (69 procent). De workshop werd als gezellig ervaren en er vond kennisoverdracht plaats. Bij een enkeling kon er door de informatie uit de workshop een beter passend pakket gekozen worden.

3.2. Analyse sociale aspecten

De analyse omtrent sociale aspecten gaat in op de motivatie en houding van de ondernemer over de pilot op zijn eigen bedrijf, als ook de mogelijke externe effecten.

3.2.1. Ondernemerskarakteristieken

Aan de hand van tabel 3 kan worden afgeleid hoe de houding is van de pilotdeelnemers ten opzichte van de strategische ontwikkeling van het bedrijf. Stellingen zijn beoordeeld met een keuze tussen 1 en 5 (helemaal mee oneens – helemaal mee eens). De ondernemers in de pilot hebben gemiddelde gezien oog voor de natuur, maar blijven in de basis gericht op veehouder/ondernemer zijn.

Tabel 3 Stellingen omtrent de natuur en het bedrijf van de ondernemers (vooraf).

Stelling	Gewogen gemiddelde pilot
Het overkomt mij best regelmatig dat ik mijn werk even onderbreek om te genieten van de natuur om mij heen.	3,35
Ons gebied is best bijzonder, ik zou willen dat steeds meer mensen dat ontdekken.	3,12
Ik ben bereid om anders te werken op mijn bedrijf als dit de natuur ten goede komt, ook als het daardoor minder efficiënt wordt.	2,86
Als ik er een inkomen mee kan verdienen, is 'natuurboer' zijn echt iets voor mij (natuur is dan het meest belangrijk op het bedrijf).	2,76
Ik vind het belangrijk dat mijn melkveebedrijf goed in het landschap past en dat mag mij ook best wat kosten.	2,53
Ik accepteer een lagere financiële opbrengst als ik daardoor meer plezier beleef in mijn werk.	2,53
Ik zou naast het melkveebedrijf best een andere activiteit willen hebben waardoor ik meer (samen)werk met mensen.	2,45
Ik doe er alles voor om bij de 10% best producerende melkveebedrijven van de omgeving te horen.	2,47
Op een modern melkveebedrijf past natuur niet, natuur moet je in speciaal daarvoor aangewezen natuurgebieden beheren.	2,02

3.2.2. Motivatie en ervaring

Respondenten ervaren voordelige effecten door het kunnen leveren van een maatschappelijke bijdrage, de mogelijkheid voor een vergoeding van natuurbeheer en waardering door de omgeving (tabel 4, achteraf).

Tabel 4 Voordelige effecten die ervaren werden door de deelnemers (achteraf).

Voordelige effecten (achteraf)
1. Maatschappelijke bijdrage
2. Mogelijkheden vergoeding natuurbeheer
3. Waardering door mijn omgeving
4. Je wordt meer bewust van natuur op je bedrijf
5. Goede combinatie andere beheersmaatregelen

De motivatie van de deelnemers is gepeild door middel van verschillende vragen en stellingen (tabel 5). Achteraf blijkt dat 79 procent van de deelnemers vindt dat er een zinvolle bijdrage geleverd is aan de weidevogelstand. Deelnemers gaven aan dat zij kievit kuikens in hun land zagen, wat een motiverende werking had. Het bieden van een vluchtplek voor deze kuikens had meerwaarde, op voorwaarde dat de predatie niet te groot was en de zomer niet te droog. Deelnemers vinden het belangrijk om opnieuw een beheerpakket toe te passen (65 procent). Meerdere respondenten geven aan dat zij verwachten dat de kieviten een jaar later terug komen om te broeden. In dat geval hebben de kieviten een geschikte plek nodig. Een tegenargument op deze stelling komt voort uit financiële motivatie. De extra premie die de boeren nu ontvangen weegt ongeveer op tegen de extra kosten die de veehouders moeten maken. Indien de maatregelen standaard deel worden van het GLB, een primaire prestatie, ontstaan bij boeren twijfels over de (her)haalbaarheid.

Tabel 5 Stellingen omtrent de motivatie van deelnemers (achteraf).

Stelling	% mee eens
Als ik naar alle invloeden kijk die er zijn op de weidevogelstand, dan vind ik dat wat ik deed een zinvolle bijdrage is.	78
Het is belangrijk om op mijn bedrijf opnieuw een beheerpakket toe te passen.	65
Ik zou de maatregelen aanbevelen aan een collega-veehouder.	63

De meerderheid van de deelnemers raadt de maatregelen aan bij een collega-veehouder. Deelnemers geven aan dat ze plezier uit het werken met weidevogels halen. Zij zien waarde van het op een grote schaal toepassen van de maatregelen. Ze vinden echter ook dat de keuze om dit te doen een vrijwillige keuze moet blijven. De maatregelen moeten bij het bedrijf passen en bij de ondernemer. De belangrijkste aspecten om een kievitspakket opnieuw toe te passen zijn respectievelijk praktische inpasbaarheid, de hoogte van de vergoeding en het verwachte positieve effect op weidevogels.

Bij 29 procent van de deelnemers is de motivatie om de kievit te beschermen gedurende de pilot toegenomen (figuur 1). Bij 2 procent is deze motivatie afgenomen. Het waarnemen van kieviten in het land - deelnemers zien dat de maatregelen werken - zorgde dat voor een toename van de motivatie. Predatie zorgde voor het afnemen van motivatie.



Figuur 1 Verandering in motivatie van deelnemers gedurende de pilot.

3.3. Analyse technische aspecten

De analyse omtrent de technische aspecten gaat in op de effectiviteit, de arbeidsbehoefte, (externe) effecten op de bedrijfsvoering en de financiële positie van de bedrijven.

3.3.1. Effectiviteit

Respectievelijk denken de deelnemers dat het pakket Water, Combinatie, Stalmest, Rand en Basis het meest positieve effect hebben op weidevogels (tabel 6). Hierbij is het belangrijk te vermelden dat het een droog (voor)jaar was. Daardoor is het mogelijk dat de effectiviteit van het pakket Water groter is dan in een minder droog (voor)jaar. Naast maatregelen op het boerenbedrijf, vinden 90 procent van de deelnemers dat maatregelen buiten het boerenbedrijf tenminste zo belangrijk zijn. Voorafgaand aan de pilot dacht vier procent van de deelnemers dat zowel het pakket Basis als Water een negatief effect zou hebben op de weidevogelstand. Achteraf dacht geen enkele deelnemer dit.

Tabel 6 Effectiviteit van beheerpakketten, vergelijking vooraf en achteraf.

Pakket/ % deelnemer	Negatief effect		Geen effect		Licht positief effect		Positief effect		Geen mening	
	vooraf	achteraf	vooraf	achteraf	vooraf	achteraf	vooraf	achteraf	vooraf	achteraf
Basis	4	0	16	10	61	67	17	15	2	8
Rand	0	0	7	4	51	55	42	39	0	2
Stalmest	0	0	6	2	31	35	63	61	0	2
Water	4	0	6	2	21	10	65	80	4	8
Combinatie	0	0	6	2	18	12	76	76	0	10

* Getallen uit de tabel zijn afgerond

Tabel 7 geeft een overzicht van de belangrijkste factoren waarvan de deelnemers denken dat zij een negatieve invloed uitoefenen op de weidevogelstand, maar waarop de deelnemers zelf geen invloed kunnen uitoefenen. Hoe lager het gewogen gemiddelde, hoe negatiever de invloed van de genoemde factor. De aanwezigheid van predatoren creëert zorgen en demotiveert de deelnemers. Vooraf was de houding van deelnemers ten opzicht van predatie negatiever (gem. 1,24), maar predatie blijft gezien worden als belangrijkste negatieve invloed. Naast predatoren worden ook katten en wandelaars met honden als een bedreiging gezien.

Tabel 7 Oorzaken van externe, negatieve invloeden op de weidevogelstand (achteraf).

Factor	Gewogen gemiddelde	Factor	Gewogen gemiddelde
Predatie	1,45	Ganzen	2,58
Loslopende katten	1,85	De omstandigheden in het overwintergebied	2,63
Wandelaars met honden	1,98	De omstandigheden tijdens de trek van de vogels	2,63
Infrastructuur	2,29	Hoogspanningsleidingen	2,64
Wandelaars	2,44	Klimaat*	

*De factor klimaat werd door een van de deelnemers individueel aangedragen en heeft daardoor geen gewogen gemiddelde.

Deelnemers vinden het verminderen van predatoren, het aanleggen van plasdras en een uitgestelde maaidatum de belangrijkste maatregelen om de weidevogelstand te laten stijgen (tabel 8). Sommige respondenten hebben meerdere antwoorden gegeven, in dat geval zijn al deze antwoorden meegenomen.

Tabel 8 Belangrijkste maatregelen volgens de deelnemers om de weidevogelstand te laten stijgen.

Beheersvorm	Aantal deelnemers
Predatoren verminderen	23
Plasdras	17
Uitgestelde maaidatum	8
Ruige stalmest	7
Basispakket	4
Beweiden	3
Kruidenrijk grasland	3
Combinatie van beheersvormen	2
Nest markeren	2
Meerdere boeren die meedoen en overleg daarbij	2
Rust	2
Last minute beheer	1
Geen groenbemester maisland	1

3.3.2. Arbeid

Het pakket heeft invloed op de beleefde arbeidsbehoefte op het bedrijf. Vooraf verwachtte de grootste groep deelnemers tussen de 0,5 en de 1 uur per week extra kwijt te zijn aan het beheer (tabel 9). Achteraf gaf de grootste groep deelnemers aan dat het beheer minder dan 0,5 uur per week kostte. Belangrijk is om hierbij te vermelden dat er een verschil zit tussen ondernemers die werk uitbesteden en zij die veel (land)werk zelf doen. Indien de loonwerker maait, komt er veel extra werk bij voor bijvoorbeeld het afzetten van de stroken die niet gemaaid mogen worden. Communicatie vraagt dan ook extra tijd. Daarnaast gaven leden van de focusgroep aan dat veel werkzaamheden ‘even tussendoor’ geregeld worden en dat zij dit niet meetellen in de tijdsbesteding.

Tabel 9 Mening over extra benodigde tijd (vooraf en achteraf).

Tijd	Vooraf (% deelnemers)	Achteraf (% deelnemers)
Dit kost minder dan 0,5 uur per week	27	45
Dit kost tussen de 0,5 en 1 uur per week	41	22
Dit kost meer dan 1 uur per week	18	22
Het pakket kost mij geen extra tijd	14	12
Het pakket levert mij tijd op	0	0

Vooraf werden respectievelijk minder flexibiliteit, meer communicatie met medewerkers/loonwerker en meer bewerkingen als reden voor meer tijd opgegeven. Achteraf is extra tijd gespendeerd aan het plaatsen van extra afrasteringen, andere/extra grondbewerkingen en communicatie met medewerkers en de loonwerker. Andere/extra grondbewerkingen bestonden o.a. uit anders mesten/maaien/weiden, afzetten van randen en het controleren van de plas-dras pomp. Bij het merendeel ging de uitvoering van de werkzaamheden volgens verwachting of viel deze mee. Indien werkzaamheden tegenvielen (14 procent), waren werkzaamheden bewerkelijker dan in eerste instantie gedacht.

Tijdens de werkzaamheden werden er verschillende nadelen ondervonden (tabel 10, achteraf). Een verminderde kwaliteit van de grasmant, extra kosten voor balen t.o.v. kuilen en frictie met de opgelegde datums vanuit de pilot werden het meest aangedragen. De inpasbaarheid van het pakket werd door 16 procent van de deelnemers als matig ervaren, 49 procent koos voor neutraal, 33 procent voor goed en 2 procent voor zeer goed.

‘Het weer laat zich niet sturen. Het was te nat om vast mest voor 1 april toe te dienen. De datum van 15 juni zou ook flexibeler kunnen, afhankelijk van of er weidevogels zijn.’
Een deelnemer aan de pilot

Tabel 10 Ervaren nadelen bij weidevogelbeheerpakketten in de pilot (achteraf).

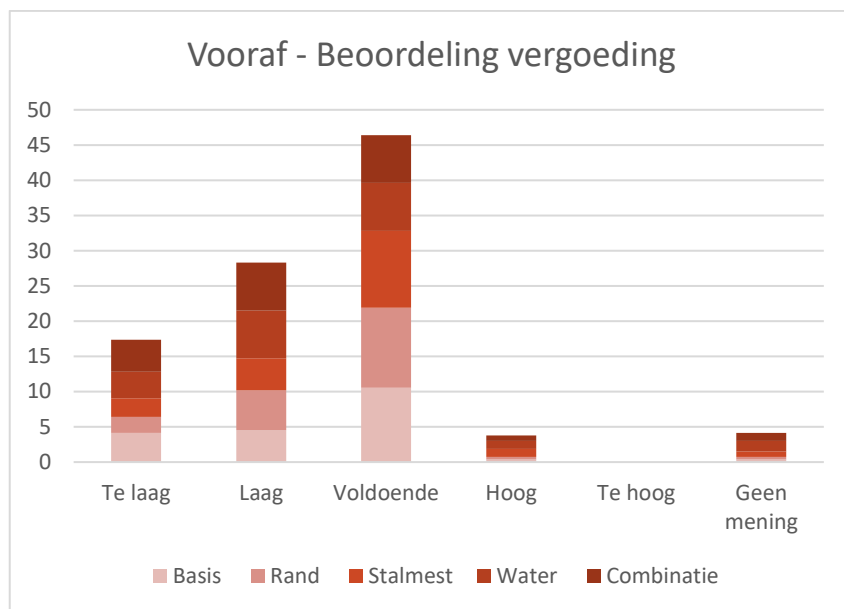
Nadeel	% van deelnemers die dit ervaarde
Verminderde kwaliteit van de grasmant	59
Extra kosten voor balen t.o.v. kuilen	49
Frictie met opgelegde datums vanuit de pilot	45
Extra aankoop eiwit nodig door lagere eiwitopbrengst gewas	27
Slechte inpassing van gewas in het rantsoen	24
Extra kosten voor opslag van het gewas	22
Conservering van het gewas gaat lastiger	16
Gevoelsmatige verplichting samenwerking vrijwilligers	6
Onaangename samenwerking met vrijwilligers	2
Management van bepaalde kruiden	2
Geen van bovenstaande nadelen van toepassing	14

Ondanks een enkele negatieve ervaring met vrijwilligers, wordt de inzet van vrijwilligers in het algemeen als zeer waardevol beschouwd. Sommige veehouders hebben niet de tijd om veel in het land aanwezig te zijn voor de kieviten. Vrijwilligers hielpen mee door o.a. het plaatsen van nestmarkering.

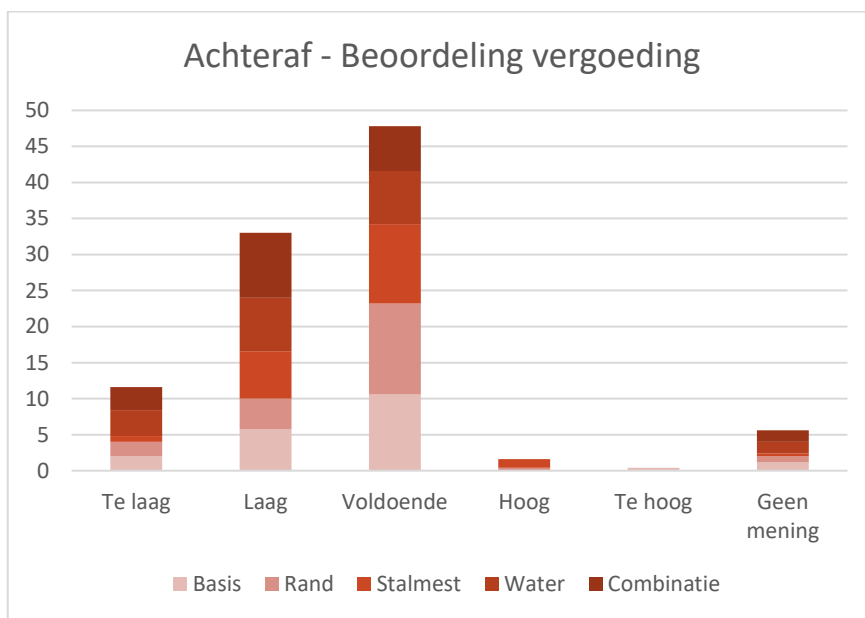
3.3.3. Financieel

De respondenten hebben vooraf aan de pilot en achteraf aan de pilot aangegeven of zij de vergoeding passend vinden bij de werkzaamheden. De vergoeding bedroeg 60 euro per hectare voor Basis, voor de andere pakketten was de vergoeding 150 euro per hectare. Ten eerste is gevraagd of de respondenten de vergoeding te laag, laag, voldoende, hoog, of te hoog vonden, daarna is per pakket gekeken hoe de vergoeding optimaal verdeeld zou kunnen worden.

Vooraf wordt de vergoeding voldoende tot laag beoordeeld (figuur 2). Achteraf geven de deelnemers een vergelijkbare verdeling aan (figuur 3). Er waren echter minder uitschieters naar 'hoog' en 'te laag'.



Figuur 2 Beoordeling van de financiële vergoeding van de pilot (vooraf).



Figuur 3 Beoordeling van de financiële vergoeding van de pilot (achteraf).

Deelnemers hebben aangegeven hoe zij de vergoeding zouden vaststellen indien er beperkt budget beschikbaar was. De vraagstelling verbond de hectarevergoeding in combinatie met de effectiviteit van het gekozen pakket. Hieruit blijkt dat (tabel 11, achteraf) het merendeel van de deelnemers een hogere vergoeding wenst bij het pakket Water en Combinatie. Deze bevindingen zijn in overeenstemming met wat voorafgaand aan de pilot werd verwacht.

Tabel 11 Voorkeur voor aanpassing van de hectarevergoeding (achteraf).

Pakket/% deelnemers	Lager	Gelijk	Hoger	Geen mening
Basis (€60/ha)	23	51	16	10
Rand (€150/ha)	17	55	20	8
Stalmest (€150/ha)	14	49	29	8
Water (€150/ha)	2	23	65	10
Combinatie (€150/ha)	0	18	74	8

Deelnemers ervaarden (achteraf) negatieve effecten door een lagere voerkwaliteit, meer arbeid en een lagere grasopbrengst (tabel 12). De drie belangrijkste kosten die vooraf verwacht werden, waren respectievelijk een lagere voerkwaliteit, een lagere grasopbrengst en meer arbeid.

Tabel 12 Ervaren nadelige effecten van de pilot (achteraf).

% van de deelnemers	Niet	Een beetje	Matig	Redelijk	Veel
Lagere grasopbrengst	10	37	20	24	10
Lagere voerkwaliteit	8	27	16	27	22
Minder beweiding	47	18	6	22	8
Hogere machinekosten	27	27	22	16	8
Meer arbeid	8	39	12	31	10
Hogere materiaalkosten (nestmarkering, afrastering, etc.)	59	22	6	10	4
Extra kosten voor de loonwerker	20	25	18	27	10
Extra arbeid(skosten) voor aansturing personeel	43	29	12	10	6
Meer opslagruimtes nodig voor geoogst gewas	57	22	12	8	2

3.4. Samenwerking met het Collectief

Samen met het Collectief zijn er twee focusgroepbijeenkomsten georganiseerd (3 juni en 14 december 2020). De verslaglegging van beide bijeenkomsten is weergegeven in bijlage 9 en 10. De deelnemers van de focusgroepbijeenkomsten gaven aan dat er vanuit het Collectief helder gecommuniceerd is. De deelnemers zijn tevreden over de samenwerking met het Collectief. Vanuit de enquête werd duidelijk dat er meerdere deelnemers opnieuw aan dit traject zouden willen deelnemen.

De communicatie tussen Aeres en het Collectief verliep soepel. Het Collectief was duidelijk in haar wensen en dacht actief mee in het proces (bv. door het evalueren van de enquêtes). De samenwerking en de communicatie werden als prettig ervaren.

4 Conclusies en aanbevelingen

4.1. Conclusies

Het doel van dit onderzoek was om een beeld te vormen van de sociaaleconomische aspecten die relevant zijn vanuit het perspectief van de veehouder bij het bepalen of het bedrijf maatregelen zal nemen die ten gunste komen van de kievit.

Uit de resultaten blijkt dat de vergoeding voldoende tot laag werd beoordeeld, met de sterkste voorkeur voor een hogere vergoeding voor de pakketten Water en Combinatie. Extra kosten die ondernemers maakten vloeiden voort uit een lagere voerkwaliteit, meer arbeid en een lagere grasopbrengst.

De werkzaamheden kosten circa 0,5 uur per week. De benodigde tijd neemt toe indien meer werk wordt uitbesteed. Deelnemers van de focusgroep geven wel aan dat veel klusjes 'even tussendoor' plaatsvinden. De inpasbaarheid van het pakket werd door 16 procent van de deelnemers als matig ervaren, 49 procent koos voor neutraal, 33 procent voor goed en 2 procent voor zeer goed. Praktische inpasbaarheid is het belangrijkste aspect om een kievitspakket opnieuw toe te passen.

Respectievelijk denken de deelnemers dat het pakket Water, Combinatie, Stalmest, Rand en Basis het positiefste effect hebben op weidevogels. Hierbij is het belangrijk te vermelden dat het een droog (voor)jaar was. Daardoor is het mogelijk dat de effectiviteit van het pakket Water vergroot is ten opzichte van een minder droog (voor)jaar.

Bij 29 procent van de deelnemers is de motivatie toegenomen. Motivatie daalde door predatie. Deelnemers denken dat het verminderen van predatoren, plasdras en een verlate maaidatum de effectiefste maatregelen zijn om de weidevogelstand te laten stijgen. Deelnemers ervoeren voordeel uit het leveren van een maatschappelijke bijdrage en waardering uit de omgeving.

De resultaten die door middel van het pilotproject 'De kievit als boegbeeld voor vergroening van de melkveehouderij' zijn verzameld, zijn representatief voor het gebied Noordwest Overijssel. De resultaten dienen als leidraad van praktijkervaringen van veehouders op mogelijk nieuwe beheerpakketten die in het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid opgenomen kunnen worden.

4.2. Aanbevelingen

- De inpasbaarheid van de pakketten is belangrijk voor ondernemers. Het is aan te bevelen om hierin een flexibele houding te houden. Als voorbeeld zouden bij extreme weersomstandigheden de datums heroverwogen kunnen worden om de inpasbaarheid te verhogen.
- De effectiviteit van de pakketten is beïnvloed door het aantal predatoren, dat dit jaar uitzonderlijk hoog was. Het is aan te bevelen om predatie te verminderen, om zo de effectiviteit van de pakketten te verhogen en de motivatie van de deelnemers niet te laten afnemen.
- De werking van het pakket Water is dit jaar mogelijk positiever uitgevallen door een droger (voor)jaar. Het is zinvol om de effectiviteit van het pakket Water in een natter voorjaar nogmaals te evalueren.
- Vrijwilligers zitten zich in om nesten te markeren. Tijdens het pilotjaar werd dit vooral gedaan door ouderen. De zorg bestaat dat zij op den duur stoppen. Het is belangrijk om tijdig 'nieuwe aanwas' te hebben, zodat er voldoende vrijwilligers blijven.
- De pilotdeelnemers gaven aan dat een relatief hogere financiële vergoeding voor de pakketten Water en Combinatie wenselijk is omdat deze met meer kosten gepaard gaan. Het is aan te bevelen de verdeling van vergoedingen over de verschillende pakketten te heroverwegen.

Bijlage 1 Kallenkote, technische aspecten

In totaal zijn er zeven deelnemers uit Kallenkote, waarvan zes melkveehouders. De gekozen pakketten waren Combinatie (3 maal), Stalmest (3 maal) en Basis (1 maal). De benodigde tijd per week was tussen de 0,5 en de 1 uur per week, dit was volgens verwachting (4 maal) of viel tegen (3 maal). Dit laatste komt met name door extra aandacht voor het uitvoeren van de werkzaamheden.

Kijkend naar de **verwachte en ervaren effecten** werd vooraf - naast de maatschappelijke voordelen - structuurverbetering van de bodem verwacht (klein voordeel) en werd achteraf in volgorde van belang genoemd: kosten door een lagere voerkwaliteit, een lagere grasopbrengst, extra kosten voor de loonwerker en hogere machinekosten.

De **inpasbaarheid** werd neutraal tot goed ervaren. De meeste deelnemers konden het werk om de arbeidspieken heen uitvoeren. Een mate van inspraak in de vergoeringsmaatregelen is belangrijk.

De **vergoeding** van de pakketten werd neutraal tot laag beoordeeld. Voor de pakketten Combinatie en Water werd het vaakst genoemd dat een hogere vergoeding gewenst was.

Kijkend naar **effectiviteit** worden respectievelijk het pakket Water, Stalmest, Combinatie, Basis en Rand als meest positief gemeld. Kijkend naar de factoren waar de melkveehouder geen invloed op heeft is door de deelnemers op een schaal van 1 tot 5 (grote negatieve invloed tot grote positieve invloed) aangegeven in welke mate dit van invloed is op het succes van de weidevogels (tabel 13).

Tabel 13 Factoren die de effectiviteit van de maatregelen beïnvloeden (vergelijking vooraf en achteraf).

Factor	Gewogen gemiddelde	
	Vooraf	Achteraf
Predatie	1,57	2,14
Infrastructuur	1,83	2,50
Wandelaars	2,17	2,40
Wandelaars met honden	2,00	2,00
Loslopende katten	2,17	2,00
Ganzen	2,50	2,50
Hoogspanningsleidingen	2,60	*
Beschikbaarheid van voedsel voor weidevogels	3,00	-
De omstandigheden in het overwinteringsgebied	3,29	2,20
De omstandigheden tijdens de trek van vogels	3,29	2,20

* Zes van de zeven respondenten gaven aan geen mening te hebben over deze factor.

Deelnemers vinden dat er een zinvolle bijdrage geleverd is (71 procent) en vinden het belangrijk om opnieuw een beheerpakket toe te passen (57 procent). Het verwachte positieve effect op de weidevogels, de praktische inpasbaarheid van de maatregelen en de hoogte van de financiële vergoeding zijn belangrijke aspecten die in overweging worden genomen voor het opnieuw toepassen van een kievitspakket.

Bijlage 2 Kallenkote, sociale aspecten

De **motivatie** om deel te nemen (vooraf) werd beïnvloed door het effect van roofdieren op de weidevogelstand (gewogen gemiddelde 4,57), het effect van weidevogels op het imago van het bedrijf (gewogen gemiddelde 4,43), de financiële opbrengst van een pakket voor het bedrijf (gewogen gemiddelde 4,43), het effect van weidevogels op het imago van de veehouderij (gewogen gemiddelde 4,29) en het effect van loslopende katten op de weidevogelstand (gewogen gemiddelde 4,29). Bij deelnemers is de motivatie gedurende de pilot gelijk gebleven (43 procent), vergroot (43 procent) of afgenomen (14 procent). Predatie zorgt voor het verminderen van de motivatie.

De zeven deelnemers uit Kallenkote hebben aangegeven in hoeverre zij het eens zijn met de stellingen in tabel 14 (vooraf), op een schaal van 1 tot 5 (helemaal mee oneens tot helemaal mee eens). Kijkend naar de strategische ontwikkeling van het bedrijf, zijn de ondernemers uit Kallenkote in de basis gericht op het veehouder/ondernemer zijn.

Tabel 14 Stellingen omtrent natuur en bedrijf (vooraf).

Stelling	Gewogen gemiddelde Kallenkote	Gewogen gemiddelde pilot
Het overkomt mij best regelmatig dat ik mijn werk even onderbreek om te genieten van de natuur om mij heen.	3,14	3,35
Ons gebied is best bijzonder, ik zou willen dat steeds meer mensen dat ontdekken.	3,14	3,12
Ik ben bereid om anders te werken op mijn bedrijf als dit de natuur ten goede komt, ook als het daardoor minder efficiënt wordt.	2,57	2,86
Als ik er een inkomen mee kan verdienen, is 'natuurboer' zijn echt iets voor mij (natuur is dan het meest belangrijk op het bedrijf).	2,43	2,76
Ik vind het belangrijk dat mijn melkveebedrijf goed in het landschap past en dat mag mij ook best wat kosten.	2,57	2,53
Ik accepteer een lagere financiële opbrengst als ik daardoor meer plezier beleef in mijn werk.	2,43	2,53
Ik zou naast het melkveebedrijf best een andere activiteit willen hebben waardoor ik meer (samen)werk met mensen.	3,00	2,45
Ik doe er alles voor om bij de 10% best producerende melkveebedrijven van de omgeving te horen.	2,71	2,47
Op een modern melkveebedrijf past natuur niet, natuur moet je in speciaal daarvoor aangewezen natuurgebieden beheren.	2,28	2,02

Ruim de helft van de deelnemers heeft zich naast de pilotmaatregelen nog **op een andere manier ingezet** om de weidevogels te beschermen. Voorbeelden hiervan zijn het markeren van nesten en het inzaaien van kruidenrijk grasland. Weinig deelnemers vinden de maatregelen op de landbouwbedrijven het meest belangrijk zijn (29 procent). Maatregelen om weidevogels te beschermen buiten landbouwbedrijven zijn net zo belangrijk (100 procent).

Deelnemers ervaren **voordelige effecten** door het leveren van een maatschappelijke bijdrage, waardering door de omgeving en mogelijkheden voor een vergoeding voor natuurbeheer (tabel 15).

Tabel 15 Ervaren voordelige effecten door deelnemers (achteraf).

Voordeel	% deelnemers
1. Maatschappelijke bijdrage	100
2. Waardering door mijn omgeving	100
3. Mogelijkheden voor vergoeding natuurbeheer	100
4. Je wordt bewust van natuur op je bedrijf	71
5. Goede combinatie met andere beheersmaatregelen	57

Bijlage 3 Tolhuislanden, technische aspecten

In totaal zijn er twaalf deelnemers uit Tolhuislanden, waarvan negen melkveehouders. De gekozen pakketten waren Water (1 maal) Combinatie (4 maal), Stalmest (4 maal), Rand (2 maal) en Basis (1 maal). De benodigde tijd per week was tussen de 0,5 en de 1 uur per week, dit was volgens verwachting (9 maal), viel tegen (2 maal) of viel zeer mee (1 maal). Werkzaamheden vielen tegen door meer bewerkingen, minder efficiëntie en meer administratieve handelingen. Werkzaamheden vielen mee indien de inpasbaarheid hoog was.

Kijkend naar de **verwachte en ervaren effecten** werd vooraf - naast de maatschappelijke voordelen - structuurverbetering van de bodem verwacht (klein voordeel) en werd achteraf in volgorde van belang genoemd: kosten door een lagere voerkwaliteit, meer arbeid, een lagere grasopbrengst en extra kosten voor de loonwerker.

De **inpasbaarheid** werd neutraal ervaren (58 procent). Soms was er extra communicatie nodig met de loonwerker. De opgelegde datums zorgde ervoor dat deelnemers minder flexibel waren. Dit jaar gaven weersomstandigheden geen hinder i.c.m. de datums, maar dit is wel een zorg.

De **vergoeding** van de pakketten werd neutraal tot te laag beoordeeld. Voor de pakketten Combinatie en Water werd het vaakst genoemd dat een hogere vergoeding gewenst was.

Kijkend naar **effectiviteit** worden respectievelijk het pakket Combinatie, Water, Stalmest, Rand en Basis als meest positief gemeld. Kijkend naar de factoren waar de melkveehouder geen invloed op heeft is door de deelnemers op een schaal van 1 tot 5 (grote negatieve invloed tot grote positieve invloed) aangegeven in welke mate dit van invloed is op het succes van de weidevogels (tabel 16).

Tabel 16 Factoren die de effectiviteit van de maatregelen beïnvloeden (vergelijking vooraf en achteraf).

Factor	Gewogen gemiddelde	
	Vooraf	Achteraf
Predatie	1,00	1,42
Infrastructuur	1,75	2,67
Wandelaars	2,45	2,20
Wandelaars met honden	1,45	2,20
Loslopende katten	1,90	2,09
Ganzen	2,11	2,50
Hoogspanningsleidingen	2,60	3,00
Beschikbaarheid van voedsel voor weidevogels	4,58	-
De omstandigheden in het overwinteringsgebied	3,70	3,00
De omstandigheden tijdens de trek van vogels	3,70	3,00

Deelnemers vinden dat er een zinvolle bijdrage geleverd is (100 procent) en vinden het belangrijk om opnieuw een beheerpakket toe te passen (75 procent). De praktische inpasbaarheid van de maatregelen, de hoogte van de financiële vergoeding en het verwachte positieve effect op de weidevogels zijn belangrijke aspecten die in overweging worden genomen voor het opnieuw toepassen van een kievitspakket.

Bijlage 4 Tolhuislanden, sociale aspecten

De **motivatie** om deel te nemen (vooraf) werd beïnvloed door het zien van weidevogels op het eigen bedrijf (gewogen gemiddelde 4,25), de financiële opbrengst van een pakket voor het bedrijf (gewogen gemiddelde 4,25), het effect van roofdieren op de weidevogelstand (gewogen gemiddelde 4,17), het effect van weidevogels op het imago van de veehouderij (gewogen gemiddelde 4,17) en het effect van weidevogels op het imago van het bedrijf (gewogen gemiddelde 3,83). Bij deelnemers is de motivatie gedurende de pilot gelijk gebleven (83 procent), vergroot (8,5 procent) of sterk vergroot (8,5 procent). Predatie zorgde voor het niet toenemen van de motivatie.

De twaalf deelnemers hebben aangegeven in hoeverre zij het eens zijn met onderstaande de stellingen in tabel 17 (vooraf), op een schaal van 1 tot 5 (helemaal mee oneens tot helemaal mee eens). Kijkend naar de strategische ontwikkeling van het bedrijf, zijn de ondernemers uit Tolhuislanden in de basis gericht op het veehouder/ondernemer zijn.

Tabel 17 Stellingen omtrent natuur en bedrijf (vooraf).

Stelling	Gewogen gemiddelde Tolhuislanden	Gewogen gemiddelde pilot
Het overkomt mij best regelmatig dat ik mijn werk even onderbreek om te genieten van de natuur om mij heen.	3,08	3,35
Ons gebied is best bijzonder, ik zou willen dat steeds meer mensen dat ontdekken.	3,17	3,12
Ik ben bereid om anders te werken op mijn bedrijf als dit de natuur ten goede komt, ook als het daardoor minder efficiënt wordt.	2,92	2,86
Als ik er een inkomen mee kan verdienen, is 'natuurboer' zijn echt iets voor mij (natuur is dan het meest belangrijk op het bedrijf).	2,67	2,76
Ik vind het belangrijk dat mijn melkveebedrijf goed in het landschap past en dat mag mij ook best wat kosten.	2,33	2,53
Ik accepteer een lagere financiële opbrengst als ik daardoor meer plezier beleef in mijn werk.	2,25	2,53
Ik zou naast het melkveebedrijf best een andere activiteit willen hebben waardoor ik meer (samen)werk met mensen.	2,75	2,45
Ik doe er alles voor om bij de 10% best producerende melkveebedrijven van de omgeving te horen.	2,58	2,47
Op een modern melkveebedrijf past natuur niet, natuur moet je in speciaal daarvoor aangewezen natuurgebieden beheren.	1,75	2,02

Een derde van de deelnemers heeft zich naast de pilotmaatregelen nog **op een andere manier ingezet** om de weidevogels te beschermen. Voorbeelden hiervan zijn het inzaaien van kruidenrijk grasland, plasdras en een andere groenbemester zaaien. De minderheid vindt de maatregelen op de landbouwbedrijven het meest belangrijk zijn (42 procent). Maatregelen om weidevogels te beschermen buiten landbouwbedrijven zijn net zo belangrijk (92 procent).

Deelnemers ervaren **voordelige effecten** door het leveren van een maatschappelijke bijdrage, mogelijkheden voor een vergoeding voor natuurbeheer en waardering door de omgeving (tabel 18).

Tabel 18 Ervaren voordelige effecten door deelnemers (achteraf).

Voordeel	% deelnemers
1. Maatschappelijke bijdrage	92
2. Mogelijkheden voor vergoeding natuurbeheer	83
3. Waardering door mijn omgeving	75
4. Je wordt bewust van natuur op je bedrijf	75
5. Goede combinatie met andere beheersmaatregelen	50

Bijlage 5 Wijthmen, technische aspecten

In totaal zijn er vijftien deelnemers uit Wijthmen, waarvan tien melkveehouders. De gekozen pakketten waren Rand (6 maal), Stalmest (4 maal), Basis (3 maal), Combinatie (1 maal) en Water (1 maal). De benodigde tijd per week was vaak minder dan 0,5 uur per week, dit was volgens verwachting (7 maal), viel mee (6 maal) of zeer mee (2 maal). Deelnemers moesten hun werkritme aanpassen, maar ondervonden verder weinig problemen.

Kijkend naar de **verwachte en ervaren effecten** werd vooraf - naast de maatschappelijke voordelen - een betere benutting van percelen verwacht (klein voordeel) en werd achteraf in volgorde van belang genoemd: kosten door een lagere voerkwaliteit, extra kosten voor de loonwerker, een lagere grasopbrengst en meer arbeid.

De **inpasbaarheid** werd neutraal tot goed ervaren. De meeste deelnemers konden het werk combineren met andere werkzaamheden. Een mate van inspraak in de vergroeningsmaatregelen is belangrijk.

De **vergoeding** van de pakketten werd voldoende tot laag beoordeeld. Voor de pakketten Combinatie en Water werd het meest genoemd dat een hogere vergoeding gewenst was.

Kijkend naar **effectiviteit** worden respectievelijk het pakket Combinatie, Stalmest, Water, Rand en Basis als meest positief gemeld. Kijkend naar de factoren waar de melkveehouder geen invloed op heeft is in door de deelnemers op een schaal van 1 tot 5 (grote negatieve invloed tot grote positieve invloed) aangegeven in welke mate dit van invloed is op het succes van de weidevogels (tabel 19).

Tabel 19 Factoren die de effectiviteit van de maatregelen beïnvloeden (vergelijking vooraf en achteraf).

Factor	Gewogen gemiddelde	
	Vooraf	Achteraf
Predatie	1,53	1,20
Infrastructuur	2,27	2,31
Wandelaars	2,86	2,36
Wandelaars met honden	2,21	1,82
Loslopende katten	2,00	1,62
Ganzen	2,79	2,40
Hoogspanningsleidingen	2,85	2,60
Beschikbaarheid van voedsel voor weidevogels	4,53	-
De omstandigheden in het overwinteringsgebied	3,73	3,17
De omstandigheden tijdens de trek van vogels	3,86	3,40

Deelnemers vinden dat er een zinvolle bijdrage geleverd is (80 procent) en vinden het belangrijk om opnieuw een beheerpakket toe te passen (67 procent). Het verwachte positieve effect op de weidevogels, de praktische inpasbaarheid van de maatregelen en de hoogte van de financiële vergoeding zijn belangrijke aspecten die in overweging worden genomen voor het opnieuw toepassen van een kievitspakket. Indien meerdere veehouders meedoen en de predatie wordt verminderd is dit een extra stimulans.

Bijlage 6 Wijthmen, sociale aspecten

De **motivatie** om deel te nemen (vooraf) werd beïnvloed door het effect van roofdieren op de weidevogelstand (gewogen gemiddelde 4,13), het eigen plezier in het zien van weidevogels (gewogen gemiddelde 4,07), het effect van weidevogels op het imago van het bedrijf (gewogen gemiddelde 4,00), de financiële opbrengst van een pakket voor het bedrijf (gewogen gemiddelde 3,87) en het effect van weidevogels op het imago van de veehouderij (gewogen gemiddelde 3,80). Bij deelnemers is de motivatie gedurende de pilot gelijk gebleven (73 procent) of vergroot (27 procent). Predatie zorgt voor het niet toenemen van de motivatie.

De vijftien deelnemers uit Wijthmen hebben aangegeven in hoeverre zij het eens zijn met de stellingen in tabel 20 (vooraf), op een schaal van 1 tot 5 (helemaal mee oneens tot helemaal mee eens). Kijkend naar de strategische ontwikkeling van het bedrijf, zijn de ondernemers uit Wijthmen in de basis gericht op het veehouder/ondernemer zijn, maar zijn wel bovengemiddeld natuurgericht.

Tabel 20 Stellingen omtrent natuur en bedrijf (vooraf).

Stelling	Gewogen gemiddelde Wijthmen	Gewogen gemiddelde pilot
Het overkomt mij best regelmatig dat ik mijn werk even onderbreek om te genieten van de natuur om mij heen.	3,53	3,35
Ons gebied is best bijzonder, ik zou willen dat steeds meer mensen dat ontdekken.	3,20	3,12
Ik ben bereid om anders te werken op mijn bedrijf als dit de natuur ten goede komt, ook als het daardoor minder efficiënt wordt.	3,20	2,86
Als ik er een inkomen mee kan verdienen, is 'natuurboer' zijn echt iets voor mij (natuur is dan het meest belangrijk op het bedrijf).	3,07	2,76
Ik vind het belangrijk dat mijn melkveebedrijf goed in het landschap past en dat mag mij ook best wat kosten.	2,53	2,53
Ik accepteer een lagere financiële opbrengst als ik daardoor meer plezier beleef in mijn werk.	2,73	2,53
Ik zou naast het melkveebedrijf best een andere activiteit willen hebben waardoor ik meer (samen)werk met mensen.	2,13	2,45
Ik doe er alles voor om bij de 10% best producerende melkveebedrijven van de omgeving te horen.	2,20	2,47
Op een modern melkveebedrijf past natuur niet, natuur moet je in speciaal daarvoor aangewezen natuurgebieden beheren.	1,60	2,02

13 procent van de deelnemers heeft zich naast de pilotmaatregelen nog **op een andere manier ingezet** om de weidevogels te beschermen. Voorbeelden hiervan zijn het markeren van nesten en het inzaaien van kruidenrijk grasland. 40 procent van de deelnemers vindt de maatregelen op de landbouwbedrijven het meest belangrijk zijn. Maatregelen om weidevogels te beschermen buiten landbouwbedrijven zijn net zo belangrijk (87 procent).

Deelnemers ervaren **voordelige effecten** door mogelijkheden voor een vergoeding voor natuurbeheer, het leveren van een maatschappelijke bijdrage en waardering door de omgeving (tabel 21).

Tabel 21 Ervaren voordelige effecten door deelnemers (achteraf).

Voordeel	% deelnemers
1. Mogelijkheden voor vergoeding natuurbeheer	100
2. Maatschappelijke bijdrage	93
3. Waardering door mijn omgeving	87
4. Je wordt je meer bewust van natuur op je bedrijf	80
5. Goede combinatie met andere beheersmaatregelen	53

Bijlage 7 Mastenbroek, technische aspecten

In totaal zijn er zeventien deelnemers uit Mastenbroek, waarvan vijftien melkveehouders. De gekozen pakketten waren Combinatie (6 maal), Stalmest (8 maal), Rand (2 maal) en Water (1 maal). De benodigde tijd per week was tussen de 0,5 en de 1 uur per week, dit was volgens verwachting (14 maal), viel tegen (2 maal) of zeer mee (1 maal). Het maaien in stroken of het zetten van afrastering kostte veel tijd. Soms ging de waterpomp kapot. Positief was dat het weer meewerkte. Als eenmaal de apparatuur (waterpomp) geïnstalleerd was, gingen de werkzaamheden ook vlotter.

Kijkend naar de **verwachte en ervaren effecten** werd vooraf - naast de maatschappelijke voordelen - structuurverbetering van de bodem verwacht (klein voordeel) en werd achteraf in volgorde van belang genoemd: kosten door een lagere voerkwaliteit, een lagere grasopbrengst, hogere machinekosten en extra kosten voor de loonwerker.

De **inpasbaarheid** werd matig (30 procent), neutraal (35 procent) of goed (35 procent) ervaren. De deelnemers ervoeren de druk aan het begin van het oogstseizoen (maart-juni), maar soms ook later door het afzetten van weidepercelen. Een mate van inspraak in de vergroeningsmaatregelen is redelijk belangrijk.

De **vergoeding** van de pakketten werd voldoende tot te laag beoordeeld. Voor de pakketten Combinatie en Water werd het meest genoemd dat een hogere vergoeding gewenst was.

Kijkend naar **effectiviteit** worden respectievelijk het pakket Water, Combinatie, Stalmest, Rand en Basis als meest positief gemeld. Kijkend naar de factoren waar de melkveehouder geen invloed op heeft is in door de deelnemers op een schaal van 1 tot 5 (grote negatieve invloed tot grote positieve invloed) aangegeven in welke mate dit van invloed is op het succes van de weidevogels (tabel 22).

Tabel 22 Factoren die de effectiviteit van de maatregelen beïnvloeden (vergelijking vooraf en achteraf).

Factor	Gewogen gemiddelde	
	Vooraf	Achteraf
Predatie	1,00	1,41
Infrastructuur	1,88	2,00
Wandelaars	2,19	2,19
Wandelaars met honden	1,65	1,93
Loslopende katten	1,82	1,80
Ganzen	2,41	2,83
Hoogspanningsleidingen	2,06	2,43
Beschikbaarheid van voedsel voor weidevogels	4,35	-
De omstandigheden in het overwinteringsgebied	3,63	2,20
De omstandigheden tijdens de trek van vogels	3,60	2,18

Deelnemers vinden dat er een zinvolle bijdrage geleverd is (76 procent) en vinden het belangrijk om opnieuw een beheerpakket toe te passen (59 procent). De hoogte van de financiële vergoeding, de inpasbaarheid op het bedrijf en het effect van de maatregelen op de weidevogels zijn belangrijke aspecten die in overweging worden genomen voor het opnieuw toepassen van een kievitspakket.

Bijlage 8 Mastenbroek, sociale aspecten

De **motivatie** om deel te nemen (vooraf) werd beïnvloed door de financiële opbrengst van een pakket voor het bedrijf (gewogen gemiddelde 4,35), het effect van weidevogels op het imago van de veehouderij (gewogen gemiddelde 3,88), het eigen plezier van het zien van weidevogels op het bedrijf (3,82), het effect van weidevogels op het imago van het bedrijf (gewogen gemiddelde 3,59) en het effect van roofdieren op de weidevogelstand (gewogen gemiddelde 3,41). Bij deelnemers is de motivatie gedurende de pilot gelijk gebleven (65 procent) of vergroot (35 procent). Predatie zorgt voor het niet toenemen van de motivatie.

De zeventien deelnemers uit Mastenbroek hebben aangegeven in hoeverre zij het eens zijn met de stellingen in tabel 23 (vooraf), op een schaal van 1 tot 5 (helemaal mee oneens tot helemaal mee eens). Kijkend naar de strategische ontwikkeling van het bedrijf, zijn de ondernemers uit Mastenbroek in de basis gericht op het (melk)veehouder zijn.

Tabel 23 Stellingen omtrent natuur en bedrijf (vooraf).

Stelling	Gewogen gemiddelde Mastenbroek	Gewogen gemiddelde pilot
Het overkomt mij best regelmatig dat ik mijn werk even onderbreek om te genieten van de natuur om mij heen.	3,47	3,35
Ons gebied is best bijzonder, ik zou willen dat steeds meer mensen dat ontdekken.	3,00	3,12
Ik ben bereid om anders te werken op mijn bedrijf als dit de natuur ten goede komt, ook als het daardoor minder efficiënt wordt.	2,65	2,86
Als ik er een inkomen mee kan verdienen, is 'natuurboer' zijn echt iets voor mij (natuur is dan het meest belangrijk op het bedrijf).	2,71	2,76
Ik vind het belangrijk dat mijn melkveebedrijf goed in het landschap past en dat mag mij ook best wat kosten.	2,65	2,53
Ik accepteer een lagere financiële opbrengst als ik daardoor meer plezier beleef in mijn werk.	2,59	2,53
Ik zou naast het melkveebedrijf best een andere activiteit willen hebben waardoor ik meer (samen)werk met mensen.	2,29	2,45
Ik doe er alles voor om bij de 10% best producerende melkveebedrijven van de omgeving te horen.	2,53	2,47
Op een modern melkveebedrijf past natuur niet, natuur moet je in speciaal daarvoor aangewezen natuurgebieden beheren.	2,47	2,02

Bijna de helft van de deelnemers heeft zich naast de pilotmaatregelen nog **op een andere manier ingezet** om de weidevogels te beschermen. Voorbeelden hiervan zijn het hebben van een uitgestelde maaidatum en het inzaaien van kruidenrijk grasland. Bijna de helft van de deelnemers vindt de maatregelen op de landbouwbedrijven het meest belangrijk zijn (41 procent). Maatregelen om weidevogels te beschermen buiten landbouwbedrijven zijn net zo belangrijk (76 procent).

Deelnemers ervaren **voordelige effecten** door mogelijkheden voor een vergoeding voor natuurbeheer, het leveren van een maatschappelijke bijdrage en waardering door de omgeving (tabel 24).

Tabel 24 Ervaren voordelige effecten door deelnemers (achteraf).

Voordeel	% deelnemers
1. Mogelijkheden voor vergoeding natuurbeheer	87
2. Maatschappelijke bijdrage	76
3. Waardering door mijn omgeving	76
4. Je wordt bewust van natuur op je bedrijf	71
5. Goede combinatie met andere beheersmaatregelen	53

Bijlage 9 Focusgroepbijeenkomst 3 juni 2020

Focus groep “De Kievit” – 3 juni 2020

Aanwezig: Goos Schoemaker, Lu Nijk, Aalt van der Sluis, William Meijer, Marcel van Gorp, Jan Poppe, Bert-Jan Meuleman, Ruben Blankvoort, Merijn van Vilsteren (GLB-pilot deelnemers), Wim van Ittersum (GLB-pilot deelnemer, werkgroep lid en gastheer), Liset Middelkamp, Esther Graaskamp (project GLB-pilot), Ron Methorst, Agnes van den Pol-van Dasselaar (Aeres Hogeschool Dronten)

Focusgroepmoderator: Ron

Verslaglegging: Agnes

Vooraf

Alle deelnemers aan de pilot hebben een enquête ingevuld (voor het grootste deel in de periode eind maart – begin april 2020). Het doel van de focusgroepbijeenkomst was het krijgen van een betere duiding en verdere verdieping van de resultaten van de enquête. Er waren deelnemers aanwezig uit alle vier de pilotgebieden. Tijdens de focusgroepbijeenkomst zijn de resultaten van de enquête gedeeld en is hierover doorgesproken in groepsverband (1 groep). De moderator zorgde ervoor dat alle vier de aandachtsgebieden van de enquête aan bod kwamen (bedrijfsvoering, persoonlijke motivatie, effectiviteit en financiën). Ook is gesproken over de toekomst van GLB in relatie tot weidevogelbeheer. Onderwerpen van gesprek waren de punten die specifiek aan werden gedragen door de focusgroepdeelnemers (de punten waar de meeste energie op zit). Het verslag geeft inzicht in de ervaringen, meningen en belangen van de deelnemers. Cursief gedrukte stukken tekst zijn uitspraken van deelnemers.

Bedrijfsvoering

Een goede voorbereiding is belangrijk

Het is belangrijk om de juiste plek te vinden binnen het bedrijf om een bepaald pakket uit te voeren. De juiste plek wordt bepaald door overwegingen vanuit de bedrijfsvoering (waar kan het?) en overwegingen vanuit de weidevogels (waar is het het meest effectief?). Je hebt daarbij niet alleen met je eigen bedrijf te maken. *Je hebt ook rekening te houden met je burens, je wilt niet het land van de burens ook blank maken.* Als het kan, zijn drassige delen in een komvorm ideaal, zodat het water blijft staan.

Pakket water kost tijd en geld

Het uitvoeren van het waterpakket vroeg veel van de deelnemers. De verwachting van een enkele deelnemer dat het waterpakket makkelijk was, kwam totaal niet uit. Om het land nat te houden, zeker in dit droge jaar, waren grote investeringen nodig, zowel in tijd als in geld. Met een beregeningspomp lukte het aardig, maar deze moest wel blijven draaien (met trekker of zonnepanelen). *In een droog jaar is de regen van zondag op woensdag al weer weg.* De inspanning die nodig was voor het waterpakket werd breed herkend. Enkele deelnemers gingen geregeld met de giertank water brengen naar de drassige delen.

Inpassing beheersgras in het rantsoen vraagt aandacht

Inpassing van het gras uit de weidevogelbeheerpakketten in het rantsoen van het vee wordt door deelnemers als een potentieel probleem gezien. Dit heeft te maken met de kwantiteit van het voer (bijvoorbeeld in een periode van droogte nog minder voer ter beschikking), maar ook met de kwaliteit van het voer. De benutting van het voer is belangrijk. *Je moet ook een bestemming hebben voor het voer*

van de verschillende pakketten; je doet het niet voor de mesthoop. Eén deelnemer meldde dat als het regent, je allemaal schimmel op het lange gras van de randen krijgt. Een andere deelnemer meldde dat de randen soms ook best mooi binnengehaald kunnen worden en zo een goede toevoeging in het rantsoen kunnen zijn. In het algemeen werd geconstateerd dat het voeren van beheersgras niet altijd makkelijk inpasbaar is, maar dat het meestal wel lukt, bijvoorbeeld in combinatie met brok. *Deels bij jongvee, deels bij koeien, dan past het wel.* Een enkele deelnemer had meer moeite met het vinden van een bestemming voor het voer. *Je wilt niet dat je koeien staan te blèren.* Het helpt als de weersomstandigheden dusdanig zijn dat hooi gewonnen kan worden, dan geeft het structuur in het rantsoen. In het algemeen wordt het beheersgras niet afzonderlijk gevoerd, maar in combinatie met ander voer.

Weidevogelbeheer vraagt tijd en aandacht in de bedrijfsvoering

Door de focusgroepdeelnemers zijn nog diverse andere punten naar voren gebracht die een relatie met bedrijfsvoering hebben. Het zijn soms maar relatief kleine dingen, maar ze vragen wel aandacht en tijd.

- Het is belangrijk om loonwerkers goed te instrueren zodat ze rondom de nesten rijden.
- Voor de wat grotere boeren is het vaak wat makkelijker om weidevogelbeheer in de bedrijfsvoering in te passen, zij zijn vaak wat meer manager en besteden veel uit.
- Stroomdraden in de beheersranden kunnen leiden tot lekstroom door het lange gras wat in de stroomdraad groeit.
- Er is extra arbeid nodig om onkruiden, zoals zuring, te verwijderen.
- Ook voor bijvoorbeeld maaien is meer arbeid nodig omdat je tijdens het maaien actief op zoek bent naar nesten en kuikens.
- Je hebt hoe dan ook meer bewerkingen. Verschillende maaitijdstippen zijn een belemmerende factor in de bedrijfsvoering. *Eerste snede groeit half juni door de derde heen, dat is zonde.*

Inzet van vrijwilligers is essentieel

Inzet van vrijwilligers wordt als essentieel gezien. Alle deelnemers benoemen het belang van de vrijwilligers, ook die deelnemers die zelf naar nesten zoeken. Zonder vrijwilligers lukt het niet om nesten voldoende te beschermen. Vrijwilligers worden breed gewaardeerd.

Er is al zo veel te doen op het erf.

Vrijwilligers zijn nodig, want boeren hebben de tijd niet de nesten te zoeken.

Als boer heb je geen tijd om een kwartier te zoeken naar een nestje, vrijwilligers wel.

Als er geen nesten gemarkeerd zijn, zie je ze ook niet.

Persoonlijke motivatie

De deelnemers hadden veel verschillende beweegredenen om aan weidevogelbeheer te doen:

- Persoonlijke interesse. *Omdat ik het leuk vind. Je hebt er plezier in om het om te zetten en om te denken.*
- Financieel. *Financiële kant sprak me aan; daar ben ik eerlijk in.* Dit werd met name genoemd door de wat jongere groepsdeelnemers.
- Groepsdruk. *Bijna iedereen doet mee.*
- Laten zien dat weidevogelbescherming niet werkt door predatie. *Het is nu wel duidelijk geworden.*
- Blik op de toekomst. *Je wilt wel weten hoe het in de toekomst gaat met het GLB, past het op dit bedrijf.*
- Iets uit willen proberen. *Ik wilde een keer drassige delen introduceren.*
- De wil om wat voor weidevogels te doen. *Ik denk dat 80% van de veehouders gewoon met weidevogels bezig wil zijn.* En: *Je wordt enthousiast over het weidevogelbeheer als je vogels beschermd ziet worden.*
- Maatschappelijke betrokkenheid. *Kun je je maatschappelijk verantwoorden als je niet meedoet?*

- Burgers/consumenten moeten zien dat boeren wat extra's doen voor de weidevogels. Dat zien ze namelijk niet vanzelf. *Zelf laten zien, zelf uitdragen. Niet verdedigen. Je staat er van te kijken hoeveel burgers interesse hebben.*
- Iets nieuws leren / (her)ontdekken van vakmanschap. Een deelnemer had echt plezier ontdekt in de toepassing van vaste mest. *"We hebben geleerd om met stromest om te gaan. Wat daar leuk aan is? Dat je weer hebt ontdekt dat het waarde heeft".*
- Samenwerking met vrijwilligers. De inzet van vrijwilligers werkt ook stimulerend. *Ook fijn, dat je hetzelfde doel hebt. Je hoeft het niet alleen te doen.*

Naast de persoonlijke motivatie om deel te nemen, was er één negatief aspect wat bijzonder zwaar weegt en in tegenovergestelde richting werkt, zeker in het jaar 2020: predatie. Dit kwam voortdurend en veelvuldig terug, zie ook de uitspraken bij effectiviteit.

Ook zien sommige deelnemers botsende (persoonlijke) belangen, die ingewikkeld zijn. Als voorbeelden werden genoemd:

- Weidevogels zijn mooi en horen bij mijn bedrijf, maar door de weidevogels zijn er geen mogelijkheden meer voor duurzame energie (windmolens, zonnepanelenvelden) in het gebied
- Laat maaien leidt tot een lager eiwitgehalte in het gras, maar de nieuwe voermaatregel van de overheid vraagt juist om hogere eiwitgehalten in het gras.

Effectiviteit

Predatie doet het effect van de maatregelen teniet

De predatie is dit jaar zeer groot (vorig jaar heel veel muizen en veel voortplanting onder roofdieren; dit jaar niet zo veel muizen, wel veel roofdieren). De deelnemers benadrukken allemaal dat dit jaar door predatie bijzonder slecht was voor de weidevogels.

Bijna alles is opgevreten.

Ik zie meer ooievaars dan kieviten.

Ook bij ons zijn alle nesten weg.

Ooievaars zijn ook aaibaar, maar voor de weidevogels zijn er echt te veel.

Als ik een tank water kwam brengen naar de drassige delen, kwamen de ooievaars ook gelijk: voedertijd! Het waterpakket is een fantastisch pakket met effect, maar dit jaar lukte het niet.

Ik dacht: laat ik eens tellen vanuit de trekker. Tel ik 21 buizerds... Zo blijft er geen weidevogel meer over... 20-30 jaar geleden was het een bijzonderheid als je een buizerd zag.

Alternatieve bescherming werkt soms

Een gebied met nesten uitrasteren en op de stroom zetten, zodat vossen en andere predatoren er niet bij kunnen, zorgde wel voor minder predatie. *Dat zijn de enigste nesten waar kuikens uitgekomen zijn.*

De deelnemers vragen zich echter af of deze kuikens het in de periode na het uitkomen overleven, algemene mening is dat ze dan ook weinig kans maken.

Basispakket is niet erg effectief maar wel noodzakelijk in een gebied

Het beeld uit de enquête dat het basispakket niet zo veel doet qua weidevogels wordt breed gedeeld.

Men ziet echter ook dat het positief is als er verschillende pakketten door elkaar heen zijn in een gebied en daarin hebben randen dan toch weer een plaats.

Grootste effecten bij pakketten stalmest, water en combi

Het grootste effect wordt gezien bij de pakketten stalmest, water en combi. Mogelijk was het effect van water in 2020 extra groot door de droogte.

Waterpakket werkt

Het waterpakket werkt goed. Drassige delen leiden tot veel nesten en kuikens zitten op de natte plekken. Deelnemers zien daar de activiteit van de weidevogels. *Drassige delen zijn een magneet. Daar*

zitten de vogels. En ook: Het waterpakket werkt goed. Als de pomp uit was, waren de vogels weg. En: Goed weidevogelbeheer zonder drassige delen kan niet.

Wandelaars verstoren niet

Het verstorende effect door wandelaars, wat uit de enquête kwam, wordt door de deelnemers niet herkend.

Verschillend inzicht over weglaten van stokjes bij nesten

De deelnemers verschillen van mening over het plaatsen van stokjes bij de nesten. Sommige deelnemers plaatsen ze niet wat dan volgens hen tot minder predatie leidt; andere deelnemers zien dat niet zo. *De vos heeft ook gewoon in de gaten waar ze zitten.*

Boeren hebben invloed, maar zijn niet allesbepalend

Volgens de deelnemers hebben boeren een belangrijke rol in het weidevogelbeheer, maar zijn ook maatregelen buiten de landbouwbedrijven belangrijk. Er was weinig discussie over. De boer heeft invloed op de weidevogelstand, maar ook weer niet zo veel. *We zijn één van de vele actoren van invloed.*

Het belang van inzet van vrijwilligers is heel groot

De vrijwilligers werden speciaal genoemd. Zonder vrijwilligers lukt het niet om de nesten te beschermen. De combi met vrijwilligers wordt als heel belangrijk voor de effectiviteit van het weidevogelbeheer gezien.

Financiën

Soms een win-win door bijzondere melkstroom

Enkele deelnemers leveren een bijzondere melkstroom aan hun melkfabriek (extra voorwaarden in combinatie met een plus op de melkprijs). Waar dit van toepassing is en waar de weidevogelpakketten goed in de voorwaarden van deze bijzondere melkstroom passen, is er sprake van een win-win op financieel gebied. Dit is echter niet voor iedereen van toepassing.

Financieel effect is relatief

Of een vergoeding hoog of laag is, is altijd relatief. *Iedereen maakt zijn eigen keuzes.*

Verdeling van vergoeding over de pakketten klopt niet

Deelnemers merkten op dat je voor de basispakketten relatief weinig hoeft te doen (alleen arbeid), maar voor de waterpakketten juist heel veel (denk aan investeringen in bijvoorbeeld een pomp). De vergoeding voor de pakketten water en combi zou volgens de deelnemers hoger moeten zijn. Binnen de pilot werden dit jaar pompen beschikbaar gesteld door het collectief.

Investering in een pomp kan niet uit

Als je moet investeren in een pomp om een waterpakket aan te leggen, dan lukt dit niet vanuit de vergoeding vanuit de GLB-pilot. De pompen die in de pilot gebruikt zijn, zijn beschikbaar gesteld door het collectief.

Rechten hebben ook een waarde

Deelnemers merken op dat het mogelijk moet blijven om op de grond die ingezet wordt voor een pakket betalingsrechten te blijven ontvangen. Ook als de grond verder verschaalt.

Goede bescherming van weidevogels kan niet zonder bijbehorend verdienmodel

In het algemeen wordt opgemerkt dat weidevogels enorm mooi zijn, maar dat er een verdienmodel moet blijven of komen voor de veehouders. Dit wordt breed gedeeld. *Anders gaat het niet.* Hierbij mag het wel van twee kanten komen. *Alles op uren zetten, werkt ook niet.*

Toekomst GLB

Vooraf: Bij de najaars enquête zal onder andere ingegaan worden op veranderingen binnen het GLB. Dit is bij de voorjaars enquête niet gedaan. Tijdens de focus groep is er echter al wel over gesproken.

Veel deelnemers zien de pilot als een goede mogelijkheid om te testen hoe het werkt, voor jouw regio en voor jouw bedrijf. Er zijn ook zorgen naar de toekomst:

- Het moet geen verplichting worden. *Er mag geen plaatje 'moeten' achter hangen. 'Moeten' stimuleert niet.*
- Er is zorg dat de melkfabrieken dit als standaard gaan beschouwen, dit wordt als een potentieel gevaar gezien.

Het is de deelnemers duidelijk dat er in het nieuwe GLB geen vergoeding is als je niets doet. Het is dus niet verplicht om iets te doen, maar als je niets doet ontvang je ook niets. Het is de verwachting dat veel boeren wel mee zullen blijven doen vanuit financiële druk. *Met alleen bulk melk en vlees kun je simpelweg niet genoeg verdienen.* Zo is er indirect toch een verplichting. Maar dat wordt als minder erg gezien dan een directe verplichting. Als er keuzevrijheid is, en als het dan ook nog past in het concept van het hele bedrijf, dan is dat mooi.

Er waren ook adviezen vanuit de deelnemers:

- Zorg voor keuzemogelijkheden, zodat er altijd een pakket is wat bij jou en je bedrijf past.
- Breng flexibiliteit aan. Bepaalde deadlines zijn niet altijd werkbaar. *Het weer heeft ook geen datum.* Anderszins: deadlines geven ook duidelijkheid. Hier wordt dus verschillend over gedacht. *Iets meer ruimte/rek geeft perspectief.* Maar ook: *zonder grenzen wordt het ook niets.*
- Zorg dat er geen tegengestelde belangen zijn. Als er ingezet wordt op weidevogels, moet alles daar aan bijdragen. Het beleid bepaalt of de weidevogelstand daalt. *Als je kiest voor vos of das, moet je niet te veel verwachten van weidevogels. Kies per gebied voor een diersoort; de rest is niet welkom.*
- Voor de effectiviteit van het weidevogelbeheer is de huidige samenwerking met vrijwilligers heel belangrijk. Koester de vrijwilligers. *Zorg er voor dat we de vrijwilligers behouden.*

Bijlage 10 Focusgroepbijeenkomst 14 december 2020

Verslag focus groep bijeenkomst 14 december, online bijeenkomst van een dagdeel

Aanwezig:

Lu Nijk, Jan Poppe, Goos Schoemaker, Bert-Jan Meuleman, Erik de Boer, Merijn van Vilsteren, Ruben Blankvoort, William Meijer (GLB-pilot deelnemers), Esther Graaskamp (project GLB-pilot), Ron Methorst, Willemijn van de Geest, Agnes van den Pol-van Dasselaar (Aeres Hogeschool Dronten)

Focusgroepmoderator: Ron

Presentatie resultaten enquête: Willemijn

Verslaglegging: Agnes

Doel van deze bijeenkomst:

Delen van de resultaten van de tweede enquête en verder interpreteren van de uitkomsten. Door dit in een focus groep setting te doen, vindt een verdieping op de enquêteresultaten plaats en wordt duidelijk of de antwoorden aansluiten bij de ervaringen van de deelnemers. Dit verslag is geen woordelijk verslag van de bijeenkomst, maar focust op de verdieping van de resultaten. Een enkele keer werden discussiepunten over een bepaald onderdeel van de enquête opgeworpen tijdens de discussie van een ander onderdeel. In dit verslag zijn ze dan bij het meest passende onderdeel geplaatst.

Opzet van de bijeenkomst

Welkom (Esther Graaskamp)

Introductie (Ron Methorst) gevolgd door introductie per deelnemer op basis van de vraag: 'Wat is het meest opvallende wat u heeft meegemaakt tijdens de pilot?'

Presentatie resultaten enquête (Willemijn van de Geest; pdf wordt bij dit verslag gevoegd) gevolgd door discussie (Ron Methorst), opgesplitst in de 6 onderdelen van de enquête:

- Algemeen
- Bedrijfsvoering
- Persoonlijke motivatie
- Effectiviteit van de maatregelen
- Financieel
- Uw bedrijf, natuur en het GLB

Afronding met afsluitende opmerkingen per deelnemer (Ron Methorst) en afsluiting (Esther Graaskamp)

Welkom en introductie

Kern: benieuwd naar resultaten, meest bijgebleven dat plas-dras veel vogels aantrekt, eerste indruk is veel input en weinig output zowel in aantallen vogels als opbrengst van het land, enthousiaste en gemotiveerde deelnemers, moeten we niet meer communiceren dat er zo veel nesten zijn opgevreten, alle maatregelen helpen hartstikke goed maar wat jammer van de predatie, praktisch iedereen deed mee, het is me goed bevallen om op een plezierige manier maatregelen te testen zonder er gelijk aan vast te zitten, goed hoe het geregeld was, enthousiast om door te gaan, mooi hooi gewonnen en de weidevogels hebben wel kansen gehad in de stroken.

Algemeen

- De presentatie van de algemene punten van de enquête leidt niet tot discussie.

Bedrijfsvoering

- Maatschappelijk voordeel van maatregelen wordt niet ter discussie gesteld, maar de flexibiliteit in bedrijfsvoering wordt minder.
- Maatregelen kunnen tot innovaties leiden. Een loonwerker heeft een buis aan de hakselaar gemaakt, zodat het lange gras gehakseld kon worden en dan achter de hakselaar in rij worden gelegd om vervolgens verwerkt te worden in balen. Zo kon het lange gras toch goed verwerkt worden. Er wordt gevraagd naar de extra verliezen doordat het gras na het hakselen terug op het land komt, maar dat blijkt in de praktijk mee te vallen. Ook het risico dat balen uit elkaar vallen valt mee omdat er wel heel grof gehakseld wordt. En doordat het gehakseld in de baal kwam, werden het hele strakke balen. Een balenpers direct achter de hakselaar aan zou ook nog een optie kunnen zijn. Extra kosten variëren van enkele euro's extra tot 4-5 euro extra per baal. Een filmpje van Loonbedrijf Burbank is te vinden op <https://fb.watch/2skE4MXIAX/>.
- Het werk vraagt meer aandacht. Dit is ook afhankelijk van hoe je zelf werkt en wat bij jou en je bedrijf past. Ook maakt het uit of je het meeste werk zelf doet of alles uitbesteed aan een loonwerker. In dat laatste geval moet je toch vaak thuis blijven om de loonwerker te vertellen waar bijvoorbeeld stroken moeten blijven staan. Of je moet vooraf stroken afzetten. Dan gaat het ineens om een heel aantal uren extra per week. Deze uren zijn niet altijd door de deelnemers meegenomen bij het antwoord wat ze op de vraag gegeven hebben.
- Een deelnemer merkt op dat hij nog steeds alle dagen plezier heeft van het mooie hooi dat gewonnen is. Dit wordt door sommigen herkend, maar de algemene mening is dat de kwaliteit terug ging. Een kleine hoeveelheid voeren aan de droge koeien gaat prima. Maar ook *“Wij hebben die hooibalen verkocht en eiwitrijk terug moeten kopen”*. Mocht er regelgeving rondom eiwitgehalte van rantsoenen komen, dan is dit een knelpunt, is de verwachting.

Persoonlijke motivatie

- Als je ziet dat wat je doet effect heeft, dan ben je gemotiveerd om door te gaan.
- Als alles goed gaat heb je er plezier van. Als het niet gaat zoals je zou willen gaat de lol eraf. Dan krijg je gedoe met instanties en dan heb je er extra zorg van.
- Motivatie zou nog veel hoger zijn als predatie aangepakt zou worden. Kijk wel uit hoe je dit communiceert. Als de titel is: ‘boeren willen minder predatie’ dan staan de boeren weer in een negatief daglicht. Dus de uitvoering van zo’n actie zal voorzichtig en juist verwoord plaats moeten vinden.
- Vergoeding is belangrijk voor motivatie. In de pilot was de vergoeding wel goed, maar in het nieuwe GLB wordt dit anders omdat het dan om een basisvergoeding gaat en niet om een extra vergoeding zoals in deze pilot.
- Door de pilot ben je meer bewust bezig. Je wordt bewuster van de natuur en daar horen ooievaar en vos ook bij. Je hebt contact met de vrijwilligers, het is een toegevoegde waarde die arbeidsplezier geeft.
- Je wilt met z’n allen de natuur graag beschermen, maar je probeert ook financieel gezien het hoofd boven water te houden. Het is de vraag of je in dit landbouwgebied zonder extra vergoeding weidevogelbeheer (extensieve landbouw) kunt combineren met een inkomen.
- Het motiveert niet als je straks meer moet doen voor hetzelfde geld, terwijl uiteindelijk de weidevogels opgevreten worden.

Effectiviteit van de maatregelen

- Het pakket water wordt achteraf veel positiever ingeschat dan vooraf gedacht. Maar in 2020 hadden we ook een heel droog voorjaar. Daardoor had het waterpakket dit jaar mogelijk meer waarde dan in een nat voorjaar. In een nat voorjaar is overal veel voedsel te vinden voor de vogels; dit jaar waren ze meer afhankelijk van het waterpakket.
- Een deelnemer merkte op *“Stalmest werkte echt positief, daar gaan we mee door”*.

Financieel

- Maatschappij zou moeten betalen.
- Bij vergelijking van pakketten is het lastig om een referentiekader te bepalen. Je kent je eigen pakket het beste, dus wellicht kies je er daarom voor dat je eigen pakket een hogere vergoeding zou moeten hebben en een ander pakket een lagere.
- Of de vergoeding hoog genoeg is, hangt ook af van de inpasbaarheid op je bedrijf.
- Bij de vergoeding zou mee moeten spelen om welk percentage van het areaal het gaat, maar ook hoe makkelijk het land weer herstelt. De randenmaatregel zal bijvoorbeeld sneller herstellen dan de watermaatregel.
- Naast vergoedingen is er ook de andere kant, de kant van minder kosten, bijvoorbeeld voor bemesting (minder meststoffen, minder bewerkingen).
- Er is zorg of de financiële vergoeding voldoende is ten opzichte van het mogelijke risico dat in de toekomst deze stukken land als natuur geclassificeerd zouden kunnen gaan worden.
- Meerdere deelnemers geven aan wel actief te willen zijn in weidevogelbescherming, maar door alle regelgeving en controledruk tot de conclusie te komen dat de geboden vergoeding het risico van een overijverige controleur niet waard is. Die paar honderd euro weegt niet op tegen het gedoe met een controleur of discussie met de NVWA. Een deelnemer deelt de ervaring dat de NVWA eind juli nog nesten kwam controleren. NVWA snapte ook wel dat die nesten er niet meer waren, maar wilde toch in het land kijken. "De vergoeding is het risico niet waard". "Voor 300 euro ga ik de NVWA niet uitnodigen."

Toekomstig GLB

- Er zou ook een vergoeding voor vrijwilligers moeten zijn. De vrijwilligers spelen een belangrijke rol als het aankomt op het zoeken en markeren van nesten. In het verleden werd soms wel de constructie gebruikt dat de boer de helft van een vergoeding doorgaf aan de vrijwilliger.
- Vrijwilligers zijn dusdanig belangrijk dat er ook gekeken moet worden naar andere modellen dan nu. Organiseer bijvoorbeeld een bijbaan voor studenten in de avonduren, dan stoom je de jongere generatie ook gelijk klaar. Je hebt dan wel een goede kennisoverdrachtstructuur nodig, je moet leren hoe je de nesten kunt vinden. Of werk meer met drones.
- Studenten draaien waarschijnlijk niet zo lang mee, maar dan is het toch waardevol, ook voor later thuis. Dus ook onderwijs hierin geven.
- Een deelnemer vraagt zich af waar de GLB-vergoedingen vandaan komen? Het zou zo moeten zijn dat er vanuit de maatschappij geld gevonden wordt voor weidevogelbeheer (bijvoorbeeld vanuit particuliere gelden).
- Het motiveert niet als je straks meer moet doen voor hetzelfde geld, terwijl uiteindelijk de weidevogels opgevreten worden.

Afronding

Kern: proces van deze pilot verliep goed en plezierig, meer bestrijding van predatie is nodig, het is wel een succes dat predatie nu keihard op papier staat, mijn ogen zijn geopend voor natuur en weidevogels, vooral door de vrijwilligers kijk ik nu anders, met plezier meegedaan mede door de vrijwilligheid van deze pilot.

Bijlage 11 Voorjaarsenquête



Enquête 'De Kievit als boegbeeld'

Algemeen

U neemt deel aan de GLB pilot voor vergroeningsmaatregelen. Deze enquête is gericht op de vraag hoe u dit als ondernemer beleeft.

Bij enkele vragen wordt informatie gevraagd die op zich bekend is bij het Collectief. Het samenvoegen van die gegevens is echter omslachtiger dan het opnieuw opnemen in deze enquête en het zijn snel te beantwoorden vragen.

De enquête start met enkele algemene vragen en vraagt daarna uw mening over de pilot 'De kievit als boegbeeld'. Het invullen van de hele enquête vraagt 15-30 minuten tijd. U kunt tussentijds stoppen, de antwoorden worden dan bewaard en u kunt later weer verder gaan.

De enquête is opgedeeld in pagina's, aan het eind van elke pagina kunt u met 'Volgende' de antwoorden opslaan en naar de volgende pagina gaan.

Als een of meer vragen op de pagina nog niet beantwoord zijn, kunt u niet naar de volgende pagina voordat ze ingevuld zijn.

Bij voorbaat hartelijk dank!

* 1. Vooraf: Wij vragen uw toestemming voor het vastleggen en gedurende vijf jaar bewaren van de gegevens uit deze enquête voor het onderzoek 'De kievit als boegbeeld voor vergroening van de melkveehouderij'. Het invullen van deze enquête is een voorwaarde voor deelname aan deze pilot. De gegevens kunnen tevens geanonimiseerd beschikbaar gesteld worden voor toekomstig onderzoek. Bent u hiermee akkoord?

☐ Ja

☐ Nee

Eventuele toelichting

* 2. Wat is uw naam?

1

* 3. Wat is uw adres?

Straat, huisnummer en woonplaats.

* 4. In welk pilotgebied neemt u deel aan de GLB-pilot?

- ☐ Mastenbroek
☐ Kallenkote
☐ Wijthmen
☐ Tolhuislanden

* 5. Hoeveel hectare grasland heeft u in totaal in beheer bij uw bedrijf?

(Binnen en buiten het pilotgebied)

Gelieve te antwoorden met een heel getal.

* 6. Hoeveel melkkoeien zijn aanwezig op uw bedrijf?

Gelieve te antwoorden met een heel getal. Bent u geen melkveehouder? Vul dan 0 in.

* 7. Wat is de gemiddelde melkproductie in kilogrammen per koe per jaar op uw bedrijf?

Gelieve te antwoorden met een heel getal (afgerond op 100 kg). Bent u geen melkveehouder? Vul dan 0 in.

* 8. Wilt u voor het door u gekozen pakket aangeven om hoeveel ha het gaat binnen het pilot gebied?

U hoeft enkel te antwoorden op het pakket dat u toepast, u kunt afronden naar een heel getal.

Pakket Basis

Pakket Rand

Pakket Stalmest

Pakket Water

Pakket Combinatie

9. Heeft u ervaring met weidevogelbeheer?

- ☐ Ja, op mijn eigen bedrijf
☐ Ja, buiten mijn eigen bedrijf
☐ Nee

Enquête 'De Kievit als boegbeeld'

Bedrijfsvoering

* 10. Het pakket heeft invloed op de arbeidsbehoefte op uw bedrijf. Wilt u hieronder aangeven wat uw verwachting is als het gaat om de extra arbeid die nodig is. Probeer dit te vertalen naar tijd per week gemiddeld over het groeiseizoen.

- ☐ Dit kost minder dan 0,5 uur per week
☐ Dit kost tussen de 0,5 en 1 uur per week
☐ Dit kost meer dan 1 uur per week
☐ Het pakket kost mij geen extra tijd
☐ Het pakket levert mij tijd op (namelijk ... uur per week; hieronder invullen)

Aantal uur wat de maatregel oplevert per week:

* 11. Welke nadelen verwacht u in de bedrijfsvoering bij de verschillende pakketten? U kunt meerdere nadelen per pakket aanvinken. Graag de nadelen aangeven voor uw eigen pakket en, voor zover u hierbij een inschatting kunt maken, ook voor de andere pakketten.

	Basis	Rand	Stalmest	Water	Combinatie
Minder flexibel in de bedrijfsvoering	☐	☐	☐	☐	☐
Meer bewerkingen	☐	☐	☐	☐	☐
Meer arbeid	☐	☐	☐	☐	☐
Meer communicatie met medewerkers/loonwerker	☐	☐	☐	☐	☐
Hogere administratieve werkdruk	☐	☐	☐	☐	☐

Overige (geef nadere toelichting)

* 12. Hoe is naar uw verwachting de inpasbaarheid van uw pakket in relatie tot de arbeidspieken tijdens het groeiseizoen?

- ☐ Slecht
☐ Matig
☐ Neutraal
☐ Goed
☐ Zeer goed

* 13. U krijgt een vergoeding voor het uitvoeren van een kievtpakket. Die vergoeding is er om de nadelen voor uw bedrijfsvoering te compenseren. Het kan ook voorkomen dat een ondernemer juist voordelen ervaart op het eigen bedrijf door het kievtpakket.

Graag voor onderstaande opties aangeven in welke mate u mogelijk voordeel ervaart. U kunt bij "overige" ook extra voordelen benoemen.

	Geen voordeel	Klein voordeel	Duidelijk voordeel
Toedieningsmogelijkheden voor vaste mest	☐	☐	☐
Betere benutting percelen (perceel toch al slecht/nat)	☐	☐	☐
Structuurverbetering bodem	☐	☐	☐
Betere N/P benutting	☐	☐	☐
Maatschappelijke bijdrage	☐	☐	☐
Waardering door mijn omgeving	☐	☐	☐
Goede combinatie met andere beheersmaatregelen	☐	☐	☐

Overige (geef nadere toelichting)

* 14. Heeft de workshop geholpen om het uitvoeren van het pakket te vergemakkelijken?

- ☐ Nee, het was mij vooraf al duidelijk
☐ Nee, voor mij is het nog steeds niet duidelijk
☐ Ja, door de bijeenkomst is het mij duidelijker geworden
☐ Anders (geef nadere toelichting)

Enquête 'De Kievit als boegbeeld'

Persoonlijke motivatie

* 15. Of iemand wel of juist niet meedoet met een kievitpakket heeft te maken met veel verschillende aspecten. Kunt u voor de volgende aspecten aangeven hoe belangrijk ze zijn bij het maken van uw eigen afweging?

	1 - Zeer onbelangrijk	2	3 - Neutraal	4	5 - Zeer belangrijk
Mijn eigen plezier in het zien van weidevogels op mijn bedrijf.	☐	☐	☐	☐	☐
Het effect op de productie van gras of melk per ha.	☐	☐	☐	☐	☐
Of bedrijven in de omgeving aan weidevogelbeheer doen.	☐	☐	☐	☐	☐
Of er aandacht voor is in de algemene media.	☐	☐	☐	☐	☐
Of er aandacht voor is in de agrarische media.	☐	☐	☐	☐	☐
Hoe adviseurs spreken over wel of niet toepassen van maatregelen.	☐	☐	☐	☐	☐
De financiële opbrengst van een pakket voor het bedrijf.	☐	☐	☐	☐	☐
Een bonus op de melkprijs vanuit de melkfabriek.	☐	☐	☐	☐	☐
Het effect van roofdieren op de weidevogelstand.	☐	☐	☐	☐	☐
Het effect van loslopende katten op de weidevogelstand.	☐	☐	☐	☐	☐
Het effect van weidevogels op het imago van de veehouderij.	☐	☐	☐	☐	☐
Het effect van weidevogels op het imago van mijn bedrijf.	☐	☐	☐	☐	☐

* 16. Wilt u voor de volgende stellingen aangeven in hoeverre deze op u van toepassing zijn?

U kunt op een schaal van 1-5 aangeven in welke mate u het er mee eens bent.

	1 - Helemaal mee oneens	2	3 - Neutraal	4	5 - Helemaal mee eens
Ik doe er alles voor om bij de 10% best producerende melkveebedrijven van de omgeving te horen.	☐	☐	☐	☐	☐
Als ik er een inkomen mee kan verdienen, is 'natuurboer' zijn echt iets voor mij (natuur is dan het meest belangrijk op het bedrijf).	☐	☐	☐	☐	☐
Ik ben bereid om anders te werken op mijn bedrijf als dit de natuur ten goede komt, ook als het daardoor minder efficiënt wordt.	☐	☐	☐	☐	☐
Ik vind het belangrijk dat mijn melkveebedrijf goed in het landschap past en dat mag mij ook best wat kosten.	☐	☐	☐	☐	☐
Op een modern melkveebedrijf past natuur niet, natuur moet je in speciaal daarvoor aangewezen natuurgebieden beheren.	☐	☐	☐	☐	☐
Het overkomt mij best regelmatig dat ik mijn werk even onderbreek om te genieten van de natuur om mij heen.	☐	☐	☐	☐	☐
Ons gebied is best bijzonder, ik zou willen dat steeds meer mensen dat ontdekken.	☐	☐	☐	☐	☐
Ik zou naast het melkveebedrijf best een andere activiteit willen hebben waardoor ik meer (samen)werk met mensen.	☐	☐	☐	☐	☐
Ik accepteer een lagere financiële opbrengst als ik daardoor meer plezier beleef in mijn werk.	☐	☐	☐	☐	☐

* 17. De weidevogelstand is de afgelopen tientallen jaren sterk gedaald. Als u kijkt naar de melkveehouderij over tien jaar, hoe denkt u dan over de volgende stellingen?

U kunt op een schaal van 1-5 aangeven in welke mate u het met de stelling eens bent.

	1 - Helemaal mee oneens	2	3 - Neutraal	4	5 - Helemaal mee eens
Het is niet te voorkomen dat de weidevogelstand verder zal dalen.	☐	☐	☐	☐	☐
Wij hebben als agrariërs een belangrijke rol in het laten groeien van de weidevogelstand.	☐	☐	☐	☐	☐

Enquête 'De Kievit als boegbeeld'

Effectiviteit van de maatregelen

Kievitpakket	Beschrijving	Vergoeding
A. Basis	• Randenbeheer op 2% van uw areaal binnen het pilotgebied	€60/ha
B. Rand	• Randenbeheer op 6% van uw areaal binnen het pilotgebied	€150/ha
C. Stalmest	• Randenbeheer op 2% van uw areaal binnen het pilotgebied • Ruige stalmest op 10% van het areaal, uitgereden op percelen met randenbeheer	€150/ha
D. Water	• Randenbeheer op 2% van uw areaal binnen het pilotgebied • Drassig op 1% van het areaal, op een perceel met randenbeheer	€150/ha
E. Combinatie	• Randenbeheer op 2% van uw areaal binnen het pilotgebied • Ruige stalmest op 5% van het areaal, uitgereden op de percelen met randenbeheer • Drassig op 0,5% van het areaal, op een perceel met zowel randenbeheer als ruige mest	€150/ha

* 18. De pilot heeft als doel om weidevogels te stimuleren. Met de volgende vragen willen wij helder krijgen in hoeverre u denkt dat de pakketten effectief zijn. Daarbij gaat het om het effect voor de weidevogelstand in het gebied als geheel. (Hierboven vindt u een tabel met de inhoud van de pakketten.)

	Negatief effect	Geen effect	Licht positief effect	Positief effect	Geen mening
Basis	☐	☐	☐	☐	☐
Rand	☐	☐	☐	☐	☐
Stalmest	☐	☐	☐	☐	☐
Water	☐	☐	☐	☐	☐
Combinatie	☐	☐	☐	☐	☐

* 19. Naast het mogelijk effect van de pakketten op uw bedrijf en andere landbouwbedrijven wordt de weidevogelstand ook beïnvloed door andere omstandigheden in het gebied. Wilt u uw mening over onderstaande stellingen geven?

U kunt op een schaal van 1-5 aangeven in hoeverre u het met de stelling eens bent.

	1 - Helemaal mee oneens	2	3 - Neutraal	4	5 - Helemaal mee eens
Om de weidevogelstand in het gebied te laten groeien zijn maatregelen op de landbouwbedrijven het meest belangrijk.	☐	☐	☐	☐	☐
Om de weidevogelstand in het gebied te laten groeien zijn maatregelen buiten de landbouwbedrijven even belangrijk als maatregelen op de landbouwbedrijven.	☐	☐	☐	☐	☐

* 20. Er zijn factoren die invloed hebben op het succes van de weidevogels, maar die door de melkveehouder zelf niet te beïnvloeden zijn. Hieronder staan een aantal factoren. Kunt u voor deze factoren aangeven in welke mate ze volgens u invloed hebben op het succes van de weidevogels?

Dit op een schaal van 1 (grote negatieve invloed) tot 5 (grote positieve invloed). U kunt ook factoren toevoegen (bij overige). Als u geen kennis heeft over een specifieke factor kunt u 'geen mening' invullen.

	1 - Grote negatieve invloed	2	3 - Neutraal	4	5 - Grote positieve invloed	Geen mening
Predatie/roofdieren	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ganzen	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Hoogspanningsleidingen	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Infrastructuur	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Wandelaars	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Wandelaars met honden	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Loslopende katten	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Beschikbaarheid van voedsel voor weidevogels	☐	☐	☐	☐	☐	☐
De omstandigheden in het overwinteringsgebied	☐	☐	☐	☐	☐	☐
De omstandigheden tijdens de trek van de vogels	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Overige (geef nadere toelichting)

* 21. Meerdere factoren beïnvloeden het uiteindelijke totaaleffect van de pakketten op de weidevogelstand in uw gebied. Kunt u aangeven in hoeverre u het met de onderstaande stellingen eens bent als het gaat om het stimuleren van de weidevogelstand in uw gebied?

	1 - Helemaal mee oneens	2	3 - Neutraal	4	5 - Helemaal mee eens	Geen mening
Als ik naar alle invloeden kijk die er zijn op de weidevogelstand, dan vind ik dat wat ik doe een zinvolle bijdrage is.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ik zou de maatregelen weer opnieuw toepassen.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ik zou de maatregelen aanbevelen aan een collega-veehouder.	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Enquête 'De Kievit als boegbeeld'

Financieel

U krijgt een vergoeding omdat de gekozen maatregel een aanpassing van uw bedrijfsvoering vraagt. In de volgende vragen gaat het over uw beeld over de verhouding tussen de gevraagde aanpassing en de betaalde vergoeding.

Kievitpakket	Beschrijving	Vergoeding
A. Basis	• Randenbeheer op 2% van uw areaal binnen het pilotgebied	€60/ha
B. Rand	• Randenbeheer op 6% van uw areaal binnen het pilotgebied	€150/ha
C. Stalmest	• Randenbeheer op 2% van uw areaal binnen het pilotgebied • Ruige stalmest op 10% van het areaal, uitgereden op percelen met randenbeheer	€150/ha
D. Water	• Randenbeheer op 2% van uw areaal binnen het pilotgebied • Drassig op 1% van het areaal, op een perceel met randenbeheer	€150/ha
E. Combinatie	• Randenbeheer op 2% van uw areaal binnen het pilotgebied • Ruige stalmest op 5% van het areaal, uitgereden op de percelen met randenbeheer • Drassig op 0,5% van het areaal, op een perceel met zowel randenbeheer als ruige mest	€150/ha

* 22. Hoe beoordeelt u de vergoeding voor de volgende pakketten in relatie tot de door u verwachte extra inzet/extra kosten?

U kunt uw antwoorden geven door per pakket één antwoord aan te vinken. Wij vragen dit voor alle pakketten (dus ook voor pakketten die u niet gekozen hebt)

	Te laag	Laag	Voldoende	Hoog	Te hoog	Geen mening
Basis (€60/ha)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Rand (€150/ha)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Stalmest (€150/ha)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Water (€150/ha)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Combinatie (€150/ha)	☐	☐	☐	☐	☐	☐

* 23. Stel dat u zelf het totale budget beheert en u wilt zoveel mogelijk positief effect bereiken voor de weidevogels in het gebied en stel dat u door de hoogte van de vergoedingen kunt sturen welke pakketten mogelijk gekozen gaan worden. Het budget is echter beperkt. Hoe zou u dan de vergoeding per pakket vaststellen? Wij vragen u dit voor alle pakketten.

	Lager	Gelijk	Hoger	Geen mening
Basis (dit is nu €60/ha)	☐	☐	☐	☐
Rand (dit is nu €150/ha)	☐	☐	☐	☐
Stalmest (dit is nu €150/ha)	☐	☐	☐	☐
Water (dit is nu €150/ha)	☐	☐	☐	☐
Combinatie (dit is nu €150/ha)	☐	☐	☐	☐

* 24. Zijn naar uw verwachting de volgende potentiële opbrengstdervingen of extra kosten van toepassing op uw bedrijf bij het door u gekozen pakket? Graag per mogelijkheid (per rij) één antwoord aanvinken.

	Niet	Een beetje	Matig	Redelijk	Veel
Lagere grasopbrengst	☐	☐	☐	☐	☐
Lagere voerkwaliteit	☐	☐	☐	☐	☐
Minder beweiding	☐	☐	☐	☐	☐
Hogere machinekosten	☐	☐	☐	☐	☐
Meer arbeid	☐	☐	☐	☐	☐
Hogere materiaalkosten (nestmarkering, afrastering, etc.)	☐	☐	☐	☐	☐
Extra kosten voor de loonwerker	☐	☐	☐	☐	☐
Extra arbeid(skosten) voor aansturing personeel	☐	☐	☐	☐	☐

Overige (geef nadere toelichting)

* 25. U krijgt een vergoeding voor het gekozen pakket. Heeft het meedoen met weidevogelbeheer nog op een andere manier een financieel voordeel voor uw bedrijf (bijv. door deelname aan een concept of bij de vermarkting van uw product)?

- ☐ Nee.
- ☐ Ja. Welke voordelen ervaart u?

* 26. Wilt u aangeven (op een schaal van 1 tot 5) hoe belangrijk de volgende aspecten zijn om te bepalen of u een kievitpakket toe gaat passen?

	1 - Zeer onbelangrijk	2	3 - Neutraal	4	5 - Zeer belangrijk
Praktische inpasbaarheid op uw bedrijf	☐	☐	☐	☐	☐
Hoogte van de vergoeding	☐	☐	☐	☐	☐
Verwacht positief effect op weidevogels	☐	☐	☐	☐	☐
Maatschappelijke druk	☐	☐	☐	☐	☐
Een groeiende vraag vanuit de melkfabriek	☐	☐	☐	☐	☐
Op deze manier meedenken over vergroening/het nieuwe GLB	☐	☐	☐	☐	☐

Enquête 'De Kievit als boegbeeld'

Afsluiting

27. Hartelijk dank voor uw deelname.

Indien u nog iets kwijt wilt voordat u afrondt, kunt u dat hieronder doen. U kunt ook op de knop "Gereed" drukken en daarmee de enquête afronden.

Bijlage 12 Najaarsenquête



Najaarsenquête 'De Kievit als boegbeeld'

Algemeen

U heeft dit voorjaar deelgenomen aan de GLB pilot voor vergroeningsmaatregelen. Deze tweede enquête is gericht op de vraag hoe u dit als ondernemer heeft beleefd. Het is de bedoeling dat deze tweede enquête door dezelfde persoon ingevuld wordt als bij de eerste enquête.

Enkele vragen worden herhaald vanuit de eerdere enquête. Het antwoord van deze vragen heeft betrekking op de huidige situatie, zoals deze is na de deelname aan de pilot.

Het invullen van de hele enquête vraagt 15-30 minuten tijd. U kunt tussentijds stoppen, de antwoorden worden dan bewaard en u kunt later weer verder gaan.

De enquête is opgedeeld in pagina's, aan het eind van elke pagina kunt u met 'Volgende' de antwoorden opslaan en naar de volgende pagina gaan.

Als een of meer vragen op de pagina nog niet beantwoord zijn, kunt u niet naar de volgende pagina voordat ze ingevuld zijn.

Bij voorbaat hartelijk dank!

* 1. Vooraf: Het invullen van deze tweede en laatste enquête is een voorwaarde voor deelname aan deze pilot.

Deze enquête wordt anoniem verwerkt, uw bedrijfsgegevens zijn alleen nodig om de twee enquêtes te kunnen koppelen. De geanonimiseerde gegevens worden vijf jaar bewaard voor dit onderzoek en worden indien van belang gebruikt in ander onderzoek over agrarisch natuurbeheer. In rapportages worden geen naar een specifiek bedrijf herleidbare gegevens weergegeven. Hiervoor is uiteraard uw toestemming nodig. Bent u akkoord dat uw geanonimiseerde gegevens uit deze enquête worden opgeslagen?

☐ Ja

☐ Nee

Eventuele toelichting

* 2. Wat is uw naam?

*** 3. Wat is uw adres?**

Straat, huisnummer en woonplaats.

*** 4. Is er tijdens de pilot een relevante wijziging binnen uw bedrijfsvoering doorgevoerd?**

Hierbij kunt u denken aan een verandering van uw areaal, melkkoeien, een nieuwe bedrijfsleider of een bedrijfsovername.

☐ Nee

☐ Ja

*** 5. Wilt u aangeven met hoeveel ha binnen het pilotgebied u uiteindelijk hebt meegedaan aan de pilot?**

U hoeft enkel te antwoorden op het pakket dat u toepast, u kunt afronden naar een heel getal.

Pakket Basis

Pakket Rand

Pakket Stalmest

Pakket Water

Pakket Combinatie

Najaarsenquête 'De Kievit als boegbeeld'

Bedrijfsvoering

* 6. Het pakket kan invloed hebben op de arbeidsbehoefte op uw bedrijf. Wilt u hieronder aangeven hoeveel extra arbeid er nodig was? Probeer dit te vertalen naar tijd per week gemiddeld over het groeiseizoen (maart-oktober).

- ☐ Dit kostte minder dan 0,5 uur per week
- ☐ Dit kostte tussen de 0,5 en 1 uur per week
- ☐ Dit kostte meer dan 1 uur per week
- ☐ Het pakket kostte mij geen extra tijd
- ☐ Het pakket leverde mij tijd op (namelijk ... uur per week; hieronder invullen)

7. Kunt u toelichten waaruit de extra werkzaamheden bestonden die u heeft uitgevoerd?

* 8. Hoe beoordeelt u het uitvoeren van de werkzaamheden voor de pilot?

- ☐ Het uitvoeren van de werkzaamheden viel mij zeer tegen
- ☐ Het uitvoeren van de werkzaamheden viel mij tegen
- ☐ Het uitvoeren van de werkzaamheden ging volgens verwachting
- ☐ Het uitvoeren van de werkzaamheden viel mij mee
- ☐ Het uitvoeren van de werkzaamheden viel mij zeer mee

9. Kunt u toelichten waarom werkzaamheden mee- of tegenvielen?

De maatregelen vanuit een kievitspakket kunnen zowel voor- als nadelige effecten hebben op uw bedrijfsvoering. De volgende vragen gaan afzonderlijk in op de effecten.

* 10. Wilt u voor onderstaande opties aangeven in welke mate u mogelijk voordelige effecten hebt ervaren. U kunt bij "overige" ook extra voordelige effecten benoemen.

	Geen voordeel	Klein voordeel	Duidelijk voordeel
Toedieningsmogelijkheden voor vaste mest	☐	☐	☐
Betere benutting percelen (perceel toch al slecht/nat)	☐	☐	☐
Structuurverbetering bodem	☐	☐	☐
Betere N/P benutting	☐	☐	☐
Maatschappelijke bijdrage	☐	☐	☐
Waardering door mijn omgeving	☐	☐	☐
Goede combinatie met andere beheersmaatregelen	☐	☐	☐
Je wordt meer bewust van natuur op je bedrijf	☐	☐	☐
Mogelijkheden voor vergoeding natuurbeheer	☐	☐	☐
Natuurbeheer versterkt inkomsten vanuit andere nevenactiviteiten	☐	☐	☐

Overige (geef nadere toelichting)

* 11. Welke mogelijk nadelige effecten heeft u in de bedrijfsvoering bij de verschillende pakketten ervaren? U kunt meerdere nadelige effecten aanvinken. Graag aangeven voor uw eigen pakket.

	Basis	Rand	Stalmest	Water	Combinatie
Minder flexibel in de bedrijfsvoering	☐	☐	☐	☐	☐
Meer bewerkingen	☐	☐	☐	☐	☐
Meer arbeid	☐	☐	☐	☐	☐
Meer communicatie met medewerkers/loonwerker	☐	☐	☐	☐	☐
Hogere administratieve werkdruk	☐	☐	☐	☐	☐

* 12. Tijdens de uitvoering van het project zijn extra nadelige effecten benoemd. Kunt u aangeven of deze voor u op uw bedrijf van toepassing waren? Graag aangeven voor uw eigen pakket.
U kunt bij "overige" ook extra nadelige effecten benoemen.

	Basis	Rand	Stalmest	Water	Combinatie
Frictie met opgelegde datums vanuit de pilot	☐	☐	☐	☐	☐
Onaangename samenwerking met vrijwilligers/collectief	☐	☐	☐	☐	☐
Gevoelsmatige verplichting tot samenwerken met vrijwilligers	☐	☐	☐	☐	☐
Slechte inpassing van gewas binnen het rantsoen	☐	☐	☐	☐	☐
Extra aankoop eiwit nodig door lagere eiwitopbrengst gewas	☐	☐	☐	☐	☐
Conservering van gewas gaat lastiger	☐	☐	☐	☐	☐
Extra kosten voor het balen t.o.v. kuilen	☐	☐	☐	☐	☐
Verminderde kwaliteit van de grasmat	☐	☐	☐	☐	☐
Extra kosten voor opslag van het gewas	☐	☐	☐	☐	☐
Geen van de bovenstaande nadelen waren van toepassing	☐	☐	☐	☐	☐

Overige (geef nadere toelichting)

* 13. Hoe was de inpasbaarheid van uw pakket op uw bedrijf in relatie tot de arbeidspieken tijdens het groeiseizoen (maart-oktober)?

- ☐ Slecht
☐ Matig
☐ Neutraal
☐ Goed
☐ Zeer goed

14. Hieronder kunt u eventueel een toelichting geven op vraag 13.

Najaarsenquête 'De Kievit als boegbeeld'

Persoonlijke motivatie

- * 15. De weidevogelstand is de afgelopen tientallen jaren sterk gedaald. Als u kijkt naar de melkveehouderij over tien jaar, hoe denkt u dan over de volgende stellingen?

U kunt op een schaal van 1-5 aangeven in welke mate u het met de stelling eens bent.

	1 - Helemaal mee oneens	2	3 - Neutraal	4	5 - Helemaal mee eens
Het is niet te voorkomen dat de weidevogelstand verder zal dalen.	☐	☐	☐	☐	☐
Wij hebben als agrariërs een belangrijke rol in het laten groeien van de weidevogelstand.	☐	☐	☐	☐	☐

- * 16. Is uw motivatie om de kievit te beschermen gedurende de pilotperiode veranderd?

- ☐ Sterk verminderd
☐ Verminderd
☐ Gelijk gebleven
☐ Vergroot
☐ Sterk vergroot

Wilt u dit nader toelichten?

Najaarsenquête 'De Kievit als boegbeeld'

Effectiviteit van de maatregelen

Kievitpakket	Beschrijving	Vergoeding
A. Basis	• Randenbeheer op 2% van uw areaal binnen het pilotgebied	€60/ha
B. Rand	• Randenbeheer op 6% van uw areaal binnen het pilotgebied	€150/ha
C. Stalmest	• Randenbeheer op 2% van uw areaal binnen het pilotgebied • Ruige stalmest op 10% van het areaal, uitgereden op percelen met randenbeheer	€150/ha
D. Water	• Randenbeheer op 2% van uw areaal binnen het pilotgebied • Drassig op 1% van het areaal, op een perceel met randenbeheer	€150/ha
E. Combinatie	• Randenbeheer op 2% van uw areaal binnen het pilotgebied • Ruige stalmest op 5% van het areaal, uitgereden op de percelen met randenbeheer • Drassig op 0,5% van het areaal, op een perceel met zowel randenbeheer als ruige mest	€150/ha

* 17. De pilot heeft als doel om weidevogels te stimuleren. Met de volgende vragen willen wij helder krijgen in hoeverre u denkt dat de pakketten effectief zijn. Daarbij gaat het om het effect voor de weidevogelstand in het gebied als geheel op de lange termijn. (Hierboven vindt u een tabel met de inhoud van de pakketten.)

Kunt u aangeven in hoeverre u denkt dat de onderstaande pakketten effectief zijn voor de weidevogelstand? Graag uw mening over alle pakketten geven.

	Negatief effect	Geen effect	Licht positief effect	Positief effect	Geen mening
Basis	☐	☐	☐	☐	☐
Rand	☐	☐	☐	☐	☐
Stalmest	☐	☐	☐	☐	☐
Water	☐	☐	☐	☐	☐
Combinatie	☐	☐	☐	☐	☐

* 18. Naast het mogelijke effect van de pakketten op uw bedrijf en andere landbouwbedrijven wordt de weidevogelstand ook beïnvloed door andere omstandigheden in het gebied. Wilt u uw mening over onderstaande stellingen geven?

U kunt op een schaal van 1-5 aangeven in hoeverre u het met de stelling eens bent.

Andere omstandigheden zijn voorbeeld verkeer, bebouwing en predatoren.

	1 - Helemaal mee oneens	2	3 - Neutraal	4	5 - Helemaal mee eens
Om de weidevogelstand in het gebied te laten groeien zijn maatregelen op de landbouwbedrijven het meest belangrijk.	☐	☐	☐	☐	☐
Om de weidevogelstand in het gebied te laten groeien zijn maatregelen buiten de landbouwbedrijven even belangrijk als maatregelen op de landbouwbedrijven.	☐	☐	☐	☐	☐

* 19. Hieronder staan een aantal factoren waar u zelf geen invloed op hebt. Kunt u voor deze factoren aangeven in welke mate ze volgens u invloed hebben op het succes van de weidevogels in het pilotgebied op de lange termijn?

Dit op een schaal van 1 tot 5. U kunt extra factoren toevoegen bij 'overige'. Als u geen kennis heeft over een specifieke factor kunt u 'geen mening' invullen.

	1 - Grote negatieve invloed	2	3 - Neutraal	4	5 - Grote positieve invloed	Geen mening
Predatie/roofdieren	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ganzen	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Hoogspanningsleidingen	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Infrastructuur	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Wandelaars	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Wandelaars met honden	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Loslopende katten	☐	☐	☐	☐	☐	☐
De omstandigheden in het overwinteringsgebied	☐	☐	☐	☐	☐	☐
De omstandigheden tijdens de trek van de vogels	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Overige (geef nadere toelichting)

Hieronder volgen 3 stellingen, wilt u voor deze stellingen aangeven in hoeverre u het met deze stellingen eens bent. Het zijn 3 aparte vragen, zodat u per vraag een toelichting kunt geven.

* 20. Meerdere factoren beïnvloeden het uiteindelijke totaaleffect van de pakketten op de weidevogelstand in uw gebied. In hoeverre bent u het eens met de volgende stelling om de weidevogelstand in het gebied te stimuleren?

1 -						
Helemaal			3 -		5 -	
mee		2	Neutraal	4	mee	Geen
oneens					eens	mening

Als ik naar alle invloeden kijk die er zijn op de weidevogelstand, dan vind ik dat wat ik deed een zinvolle bijdrage is.

☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐

Wilt u dit nader toelichten?

* 21. In hoeverre bent u het eens met de volgende stelling om de weidevogelstand in het gebied te stimuleren?

1 -						
Helemaal			3 -		5 -	
mee		2	Neutraal	4	mee	Geen
oneens					eens	mening

Het is belangrijk om op mijn bedrijf opnieuw een beheerspakket toe te passen.

☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐

Wilt u dit nader toelichten?

* 22. In hoeverre bent u het eens met de volgende stelling om de weidevogelstand in het gebied te stimuleren?

1 -						
Helemaal			3 -		5 -	
mee		2	Neutraal	4	mee	Geen
oneens					eens	mening

Ik zou de maatregelen aanbevelen aan een collega-veehouder.

☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐

Wilt u dit nader toelichten?

Najaarsenquête 'De Kievit als boegbeeld'

Financieel

U krijgt een vergoeding omdat de gekozen maatregel een aanpassing van uw bedrijfsvoering vraagt. In de volgende vragen gaat het over uw beeld over de verhouding tussen de gevraagde aanpassing en de betaalde vergoeding.

Kievitpakket	Beschrijving	Vergoeding
A. Basis	• Randenbeheer op 2% van uw areaal binnen het pilotgebied	€60/ha
B. Rand	• Randenbeheer op 6% van uw areaal binnen het pilotgebied	€150/ha
C. Stalmest	• Randenbeheer op 2% van uw areaal binnen het pilotgebied • Ruige stalmest op 10% van het areaal, uitgereden op percelen met randenbeheer	€150/ha
D. Water	• Randenbeheer op 2% van uw areaal binnen het pilotgebied • Drassig op 1% van het areaal, op een perceel met randenbeheer	€150/ha
E. Combinatie	• Randenbeheer op 2% van uw areaal binnen het pilotgebied • Ruige stalmest op 5% van het areaal, uitgereden op de percelen met randenbeheer • Drassig op 0,5% van het areaal, op een perceel met zowel randenbeheer als ruige mest	€150/ha

* 23. Hoe beoordeelt u achteraf de vergoeding voor de volgende pakketten in relatie tot de door u gemaakte extra inzet/extra kosten?

U kunt uw antwoorden geven door per pakket één antwoord aan te vinken. Wij vragen dit voor alle pakketten (dus ook voor pakketten die u niet gekozen hebt).

	Te laag	Laag	Voldoende	Hoog	Te hoog	Geen mening
Basis (€60/ha)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Rand (€150/ha)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Stalmest (€150/ha)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Water (€150/ha)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Combinatie (€150/ha)	☐	☐	☐	☐	☐	☐

* 24. Stel dat u zelf het totale budget beheert en u wilt zoveel mogelijk positief effect bereiken voor de weidevogels in het gebied en stel dat u door de hoogte van de vergoedingen kunt sturen welke pakketten mogelijk gekozen gaan worden. Het budget is echter beperkt. Hoe zou u dan de vergoeding per pakket vaststellen? Wij vragen u dit voor alle pakketten.

	Lager	Gelijk	Hoger	Geen mening
Basis (dit is nu €60/ha)	☐	☐	☐	☐
Rand (dit is nu €150/ha)	☐	☐	☐	☐
Stalmest (dit is nu €150/ha)	☐	☐	☐	☐
Water (dit is nu €150/ha)	☐	☐	☐	☐
Combinatie (dit is nu €150/ha)	☐	☐	☐	☐

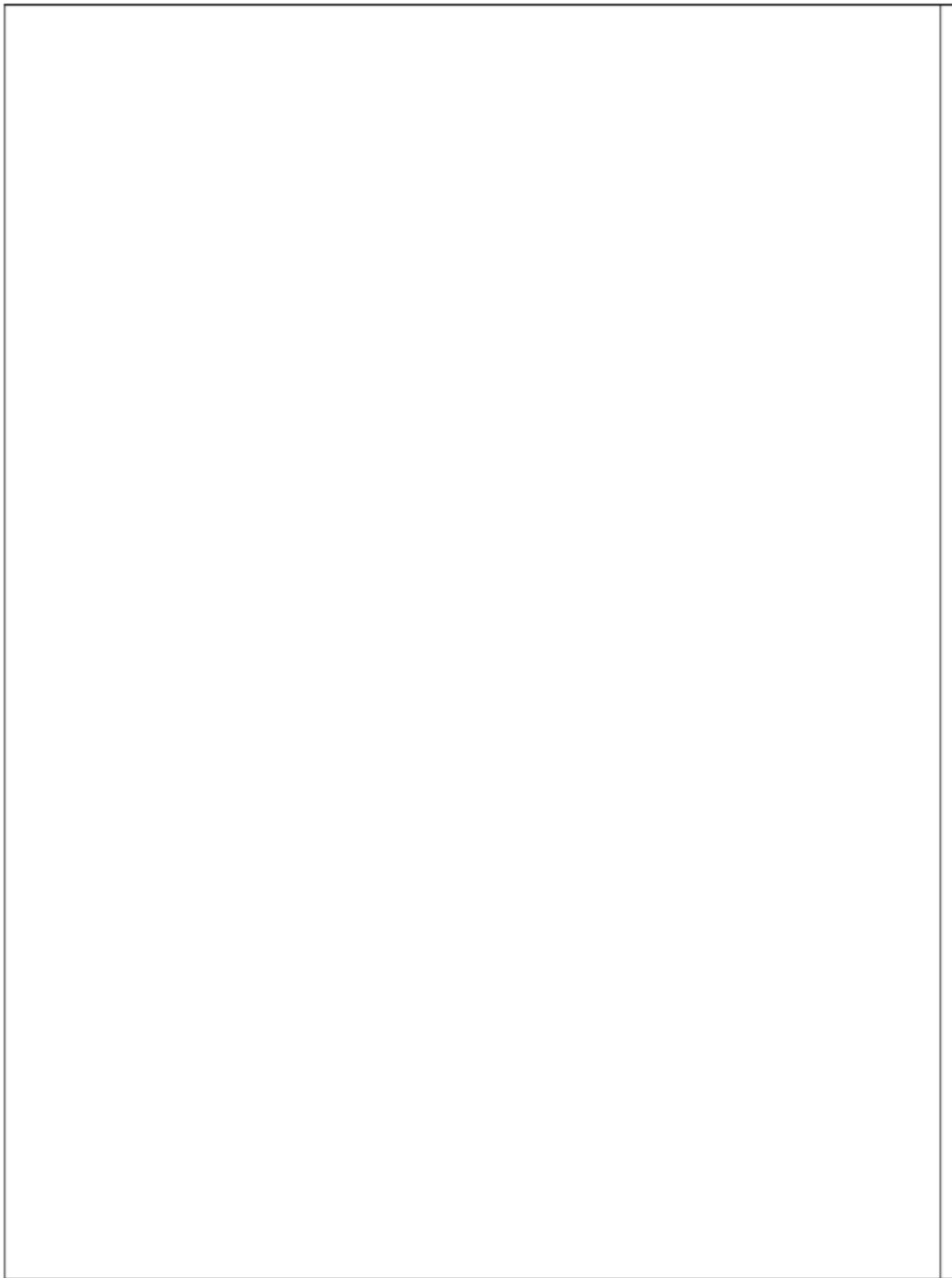
* 25. Zijn de volgende opbrengstdervingen of extra kosten van toepassing geweest op uw bedrijf bij het door u gekozen pakket? Graag per mogelijkheid (per rij) één antwoord aanvinken.

	Niet	Een beetje	Matig	Redelijk	Veel
Lagere grasopbrengst	☐	☐	☐	☐	☐
Lagere voerkwaliteit	☐	☐	☐	☐	☐
Minder beweiding	☐	☐	☐	☐	☐
Hogere machinekosten	☐	☐	☐	☐	☐
Meer arbeid	☐	☐	☐	☐	☐
Hogere materiaalkosten (nestmarkering, afrastering, etc.)	☐	☐	☐	☐	☐
Extra kosten voor de loonwerker	☐	☐	☐	☐	☐
Extra arbeid(skosten) voor aansturing personeel	☐	☐	☐	☐	☐
Meer opslaguimtes nodig voor geoogst gewas	☐	☐	☐	☐	☐

Overige (geef nadere toelichting)

* 26. Wilt u aangeven (op een schaal van 1 tot 5) hoe belangrijk de volgende aspecten zijn om te bepalen of u een kievtpakket opnieuw toe zou gaan passen?

	1 - Zeer onbelangrijk	2	3 - Neutraal	4	5 - Zeer belangrijk
Praktische inpasbaarheid op uw bedrijf	☐	☐	☐	☐	☐
Hoogte van de vergoeding	☐	☐	☐	☐	☐
Verwacht positief effect op weidevogels	☐	☐	☐	☐	☐
Maatschappelijke druk	☐	☐	☐	☐	☐
Een groeiende vraag vanuit de melkfabriek	☐	☐	☐	☐	☐



Najaarsenquête 'De Kievit als boegbeeld'

Uw bedrijf, de natuur en het GLB

- * 27. Eén van de doelen van de pilot was dat de ondernemer in de bedrijfsvoering rekening houdt met weidevogels. Op welke manieren heeft u bij het uitvoeren van werkzaamheden rekening gehouden met weidevogels?

- * 28. Heeft u dit jaar op uw bedrijf, naast de pilotmaatregelen, nog andere veranderingen doorgevoerd om rekening te houden met weidevogels?

☐ Nee.

☐ Ja, namelijk...

Kievitpakket	Beschrijving	Vergoeding
A. Basis	• Randenbeheer op 2% van uw areaal binnen het pilotgebied	€60/ha
B. Rand	• Randenbeheer op 6% van uw areaal binnen het pilotgebied	€150/ha
C. Stalmest	• Randenbeheer op 2% van uw areaal binnen het pilotgebied • Ruige stalmest op 10% van het areaal, uitgereden op percelen met randenbeheer	€150/ha
D. Water	• Randenbeheer op 2% van uw areaal binnen het pilotgebied • Drassig op 1% van het areaal, op een perceel met randenbeheer	€150/ha
E. Combinatie	• Randenbeheer op 2% van uw areaal binnen het pilotgebied • Ruige stalmest op 5% van het areaal, uitgereden op de percelen met randenbeheer • Drassig op 0,5% van het areaal, op een perceel met zowel randenbeheer als ruige mest	€150/ha

* 29. In de toekomst wordt de huidige vergroeningspremie vervangen en krijgt u een vergoeding als u kiest voor maatregelen zoals in deze pilot. Het nemen van maatregelen is vrijwillig.

De huidige voorwaarden van de Kievitpakketten zijn zichtbaar op bovenstaande afbeelding. Stel dat er 150 euro per ha vergoeding is vanuit het nieuwe GLB. Als u dan de maatregel randenbeheer neemt, tot welk percentage randenbeheer is mogelijk om binnen deze vergoeding toe te passen?

0% 6% 12%

* 30. Kunt u voor onderstaande argumenten aangeven in hoeverre dit van belang is bij uw keuze op vraag 26 (de vorige vraag)?

	Onbelangrijk	Neutraal	Een beetje belangrijk	Belangrijk	Zeer belangrijk
Ik wil zo min mogelijk extra doen om de vergoeding te kunnen ontvangen	☐	☐	☐	☐	☐
De mate waarin het past bij mijn bedrijfsvoering / bedrijfsopzet	☐	☐	☐	☐	☐
Het positieve effect op weidevogels	☐	☐	☐	☐	☐
Hoeveelheid en kwaliteit ruwvoer die ik nodig heb op mijn bedrijf	☐	☐	☐	☐	☐
De mate waarin ik (externe) arbeid nodig heb op mijn bedrijf	☐	☐	☐	☐	☐

Overige (geef nadere toelichting)

* 31. Wat zijn volgens u de meest belangrijke beheersvormen om de weidevogelstand te laten stijgen?

Najaarsenquête 'De Kievit als boegbeeld'

Afsluiting

32. Hartelijk dank voor uw deelname.

Indien u nog iets kwijt wilt voordat u afrondt, kunt u dat hieronder doen. U kunt ook op de knop "Gereed" drukken en daarmee de enquête afronden.

© Copyright 2017, Stichting Aeres Groep. Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, en/of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Aeres.



Postbus 374, 8250 AJ Dronten
De Drieslag 4, 8251 JZ Dronten
088 020 6000
www.areshogeschool.nl/dronten
info.hogeschool.dronten@aeres.nl